

บทที่ ๓

พรรคการเมืองไทย : พัฒนาการของความแตกแยก

แม้พรรคการเมืองจะเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความสำคัญต่อระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาก แต่ในข้อเท็จจริงแล้วพรรคการเมืองในประเทศไทยเรายังไม่สามารถจะดำรงรักษาความเป็นสถาบันหลักในการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ จากอดีตนับตั้งแต่เริ่มมีพรรคการเมืองมาจนถึงปัจจุบันเมื่อเกิดมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ว่าจะโดยการปฏิวัติหรือรัฐประหารครั้งใด พรรคการเมืองไทยก็มักจะสูญหายไปจากระบบการเมืองพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงการครองนั้นทุกครั้ง แล้วในเวลาต่อมาจึงจะได้มีการก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ เป็นอยู่ในลักษณะนี้เสมอมา พรรคการเมืองไทยจึงเกิดและซำรงอยู่เป็นช่วงเวลาและขาดความต่อเนื่องในบทบาททางการเมือง

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่มีพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ นั้นสิ่งหนึ่งที่ปรากฏออกมาในเชิงพฤติกรรมของพรรคการเมืองไทยจนเป็นเสมือนลักษณะเด่นของพรรคการเมืองไทยประการหนึ่งในทุกยุคทุกสมัยก็คือ ลักษณะของความแตกแยกภายในพรรคการเมือง การเกิดขึ้นและความอ่อนแอของพรรคการเมืองไทยล้วนแต่เกี่ยวพันอยู่กับเรื่องความแตกแยกภายในพรรคเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้การก่อเกิด การเปลี่ยนแปลง และการแตกดับของพรรคการเมืองไทย ซึ่งรวมเรียกว่าเป็น พัฒนาการของพรรคการเมืองไทย นั้นจึงกล่าวได้ว่าเป็น "พัฒนาการของความแตกแยก" นั่นเอง ในหนังสือนี้จะกล่าวถึงความขึ้นมาของพรรคการเมืองไทยตั้งแต่เริ่มมีพรรคการเมืองปรากฏขึ้นมาในระบบการเมืองไทย โดยพิจารณาในเชิงความแตกแยกภายในพรรค เพื่อเป็นการปูพื้นฐานต่อการศึกษารเปรียบเทียบความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย กิจสังคมและพรรคชาติไทยต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของพรรคการเมืองไทยนั้นสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่มีพรรคการเมืองดำรงอยู่ได้เป็น ๒ ช่วงดังนี้ *

*นักวิชาการบางท่านได้นับรวมเอาช่วงเวลาก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ มารวมอยู่ด้วย แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นแต่เพียงแนวความคิดเท่านั้น

๑. พรรคการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕
(พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๕)
๒. พรรคการเมืองในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๙๕)
๓. พรรคการเมืองในช่วงที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๕
(พ.ศ. ๒๔๙๕- ๒๕๐๑)
๔. พรรคการเมืองในช่วงที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๐๑
(พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๕)
๕. พรรคการเมืองในช่วงที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗
(พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘)
๖. พรรคการเมืองในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึง ปัจจุบัน

๑. พรรคการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ความคิดในการก่อตั้งพรรคการเมืองก็ได้เริ่มมีขึ้นโดยเริ่มมาจากบรรดาผู้นำคณะราษฎรที่ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้รวมกลุ่มพรรคพวกและผู้สนับสนุนตั้ง "สมาคมคณะราษฎร" ขึ้นมา สมาคมนี้ได้ทำการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายแล้วก็มีลักษณะเป็นสมาคมการเมือง มีการดำเนินงานคล้ายกับพรรคการเมืองอยู่มากไม่ว่าจะเป็นลักษณะในการรวมตัวกัน จุดมุ่งหมายและบทบาทของสมาคม^๒ ทั้งนี้จึงถือได้ว่า สมาคมคณะราษฎร นี้เป็นเสมือนพรรคการเมืองพรรคแรกของประเทศไทย^๓

^๒ วิทยา นภาศิริกุลกิจ และ สุพหล ราชภัณฑาทาร์ณย์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕๗.

^๓ Kramol Tongthamachart, Toward a Political Party Theory in Thai Perspective (Singapore : Maruzen Asia PTE. Ltd., 1982), p. 5.

การที่สมาคมคณะราษฎรมีการดำเนินงานแบบพรรคการเมืองแต่ไม่เรียกตนเองว่าพรรคการเมือง แคกลับเลี่ยงไปใช้คำว่า "สมาคม" แทนนั้นคงจะเป็นเพราะเหตุผลบางประการคือ ในขณะนั้นคำว่า "พรรคการเมือง" ยังเป็นคำใหม่เกินไปสำหรับเมืองไทย หากใช้ชื่อว่าพรรคการเมือง ราษฎรทั่วไปอาจจะไม่เข้าใจ^๕ และอาจจะมีบุคคลบางกลุ่มตั้งพรรคขึ้นมาแข่งขันได้^๖ โดยเฉพาะบรรดาบุคคลที่ยังนิยมระบบเก่าอยู่ซึ่งจะเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยของบรรดาผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ได้^๖ สมาคมคณะราษฎรนี้จึงเป็นสมาคมหรือพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่ผูกขาดการปกครองประเทศในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะเมื่อมีผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาบ้าง คือ คณะชาติ แต่ทางรัฐบาลก็ไม่ยินยอมให้มีการจัดตั้งขึ้นมาแต่อย่างใด

กลุ่มบุคคลที่พยายามจะขอตั้ง พรรคคณะชาติ ขึ้นมาประกอบไปด้วย หลวงวิจิตรวาทการ พระยาโทณวิกรมมนตรี พระยาสุรภักดิ์พิพัฒน์ นายหลุย ศิริวัตน์ เป็นต้น บุคคลในกลุ่มนี้ได้ยื่นคำขอจดทะเบียนตั้งสมาคมคณะชาติต่อรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา แต่ก็ถูกทางรัฐบาลปฏิเสธโดยการให้เหตุผลว่า สถานการณ์บ้านเมืองยังไม่อยู่ในสภาพเรียบร้อย การตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอาจทำให้เกิดความแตกแยกภายในหมู่ราษฎรได้^๗ แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นเพราะ คณะราษฎรไม่ประสงค์จะให้ใครจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองขึ้นมา

^๕ วิทยา นภาศิริกุลกิจ และ สุรพล ราชภัณฑาทักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, หน้า ๒๕๗.

^๖ ชัยศักดิ์ บุญพันธ์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย (พระนคร: โอเคียน-สโตร์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๐๔.

^๖ Kramol Tongdhamachart, Toward a Political Party Theory in Thai Perspective, p. 9.

^๗ วิทยา นภาศิริกุลกิจ, "ระบบพรรคการเมืองไทย: ศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างยุคก่อนการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๑ กับสมัยปัจจุบัน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๔.

แข่งขันกับพวกตน โดยเฉพาะในระยะที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเพิ่งจะเสร็จสิ้นลง ซึ่งอาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลที่นิยมระบบการปกครองเก่า เข้ามามีอำนาจ แข่งกับคณะราษฎรได้ และนั่นย่อมหมายถึงอันตรายเป็นผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยตรงทีเดียว

๑.๑ คณะราษฎรกับความแตกแยก

แม้ว่าคณะราษฎรจะได้เปลี่ยนแปลงมาเป็น สมาคมคณะราษฎร ซึ่งถือว่าเป็น พรรคการเมืองพรรคแรกและพรรคเดียวในขณะนั้นแล้วก็ตามที แต่ทว่าคณะราษฎรก็ไม่สามารถจะทำการปกครองประเทศได้อย่างราบรื่นนัก โดยเฉพาะการเกิดปัญหาความแตกแยกขึ้นมาภายในคณะราษฎรที่นำมาซึ่งสภาพความอ่อนแอของคณะราษฎรและทำให้เสถียรภาพของคณะราษฎรต้องถูกสั่นคลอนจนในที่สุดก็นำมาซึ่งการสิ้นสุดของคณะราษฎรไป ด้วย คงจะไม่ใช่คำกล่าวที่ผิดนักหากจะกล่าวว่าการแตกแยกในกลุ่มคณะราษฎรนั้นเป็นการนำมาซึ่งความสิ้นสุดของคณะราษฎรเอง^๕ ในประเด็นความแตกแยกภายในคณะราษฎรนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ดูแล้วจะพบว่าปัญหานี้มีมาตั้งแต่การก่อตั้งคณะราษฎรแล้ว

ก. การก่อตั้งคณะราษฎร

เมื่อย้อนกลับไปดูการก่อตั้งรวมตัวขึ้นมาเป็นคณะราษฎรนั้นเป็นที่แน่ชัดว่า ความคิดในการรวมตัวกันเป็นคณะราษฎรนั้นเริ่มมีมาจากการปรึกษาหารือกันของกลุ่มนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่อในต่างประเทศทางยุโรป กลุ่มนักเรียนไทยเหล่านี้ได้มีการพบปะสังสรรค์กันโดยทาง "สามัคยานุเคราะห์สมาคม" ซึ่งเป็นสมาคมนักเรียนไทยในภาคพื้นยุโรป (ยกเว้นประเทศอังกฤษ) นักเรียนไทยเหล่านี้ อาทิเช่น นายปรีดี พนมยงค์, ร้อยโทแปลก ชิต-

^๕ สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘", หน้า ๑๘.

^๖ เจริญ ฤทธิ์พัฒนพงศ์, "ผลสะท้อนการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่มีต่อกระบวนการเมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๕", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗) หน้า ๖๐.

คะสังคะ, ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี, นายควง อภัยวงศ์, ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี เป็นต้น ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอ และได้สรุปถึงความล้าหลังของประเทศไทยว่ามาจากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ดังนั้นการจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย ๑๐

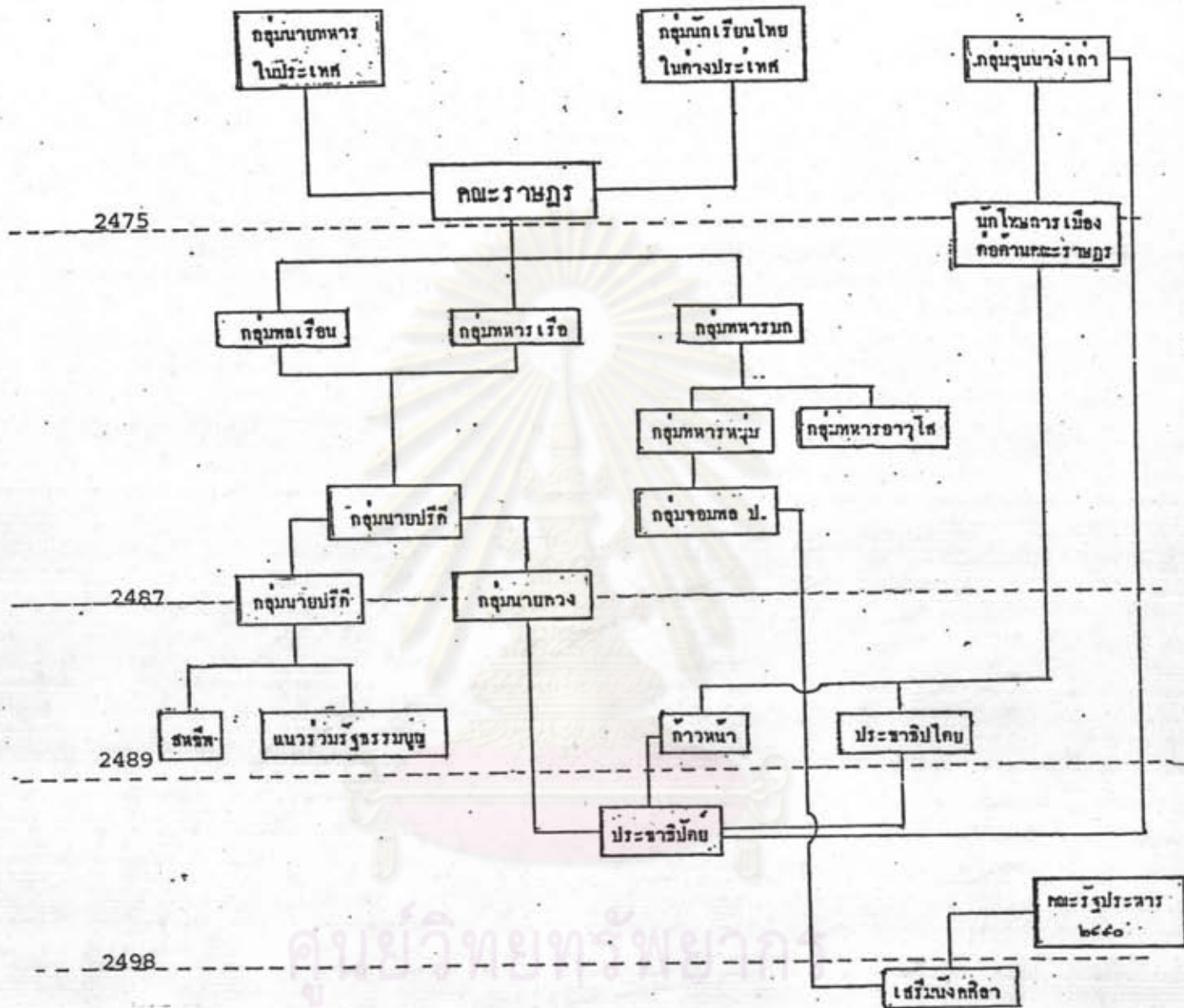
กลุ่มนักเรียนไทยที่คัดค้านจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มาร่วมประชุมกันเป็นครั้งแรกในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่หอพักแห่งหนึ่งในถนน ซอมเมอราร์ค (Rue de Sommerard) ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย นายปรีดี พนมยงค์, ร้อยโทแปลก ชิตคะสังคะ, ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี, ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี, นายตัว ลพานุกรม หลวงศิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนีย์) และนายแนบ พหลโยธิน รวมเป็น ๗ คน ที่ประชุมเลือกให้ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้ากลุ่มชั่วคราวจนกว่าจะมีผู้ที่เหมาะสมมารับตำแหน่งแทน ๑๑

นักเรียนไทยกลุ่มนี้ได้พยายามเผยแพร่ความคิดเห็นในทางการเมืองไปยังนักเรียนไทยเป็นจำนวนมาก และเมื่อสำเร็จการศึกษากลับมารับราชการในประเทศไทยแล้วก็ยังได้เผยแพร่แนวความคิดทางการเมืองแบบตะวันตกนี้ไปในหมู่นักศึกษาและผู้สนใจทางการเมืองทั่วไปด้วย และขณะเดียวกันก็วางแผนการปฏิวัติไปด้วย

ในช่วงเวลาเดียวกันในประเทศไทยก็มีกลุ่มนายทหารกลุ่มหนึ่งที่ไม่พอใจต่อการปกครองในระบอบเดิมและต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากมีความรู้สึกว่ารบคาพระ

๑๐ วิภา มโนพิโมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๔-๕.

๑๑ ปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร และระบบประชาธิปไตย (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์สันติเวช, ๒๕๑๕), หน้า ๑.

แผนผังที่ ๑ แสดงการรวมตัวและการแตกแยกของคณะราษฎร

ศูนย์วิทยุตำรวจ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรมวงศานุวงศ์ได้ถูกขาคอำนาจหน้าที่ในทางราชการไว้แต่เพียงกลุ่มเดียว โดยที่พวกคน ไม่มีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศเลย แต่กลุ่มนายทหารเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถดำเนินการตามความคิดได้อย่างเป็นจริงเป็นจังนัก ^๒ จนกระทั่งเมื่อสมาชิกคนสำคัญของกลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศที่มีความคิดจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้กลับสู่ประเทศไทยแล้วในราวปี พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงได้มีการติดต่อกันระหว่างบุคคล ๒ กลุ่มนี้ โดยมี ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ดำเนินการ ^๓ เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้จึงมีการก่อตั้งเป็น "คณะราษฎร" ขึ้นมาเพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่าการรวมตัวก่อตั้งเป็นคณะราษฎรนั้นเริ่มมาจากกลุ่มคน ๒ กลุ่มที่มีความแตกต่างกันในพื้นฐานความคิด แต่มีจุดร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงการปกครองคือ กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ กับ กลุ่มนายทหารในประเทศไทย

ข. ความแตกแยกภายในคณะราษฎร (พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๕)

อันความแตกแยกภายในคณะราษฎรนั้นเริ่มปรากฏวิวัฒนาการมาตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ^๔ ทั้งนี้เริ่มมาจากลักษณะการรวมตัวกันเป็นคณะราษฎร กลุ่มคณะราษฎรนั้นเมื่อวิเคราะห์จากสมาชิกทั้ง ๕๕ คนแล้วจะพบว่าสามารถจะจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ ฝ่ายด้วยกันคือ ฝ่ายทหารบก, ฝ่ายทหารเรือ และ ฝ่ายพลเรือน ในแต่ละฝ่ายนี้ก็จะมีผู้นำกลุ่มของตนเอง โดยในฝ่ายทหารบกนั้นมี พระยาพลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้า และในฝ่ายทหารบกก็ยังมีการแบ่งแยกกันเองออกเป็นกลุ่มนายทหารบกชั้นอาวุโส ซึ่งมีพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอาคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธ เป็นคนสำคัญ กับกลุ่มนายทหารหนุ่ม ซึ่งมีหลวงพิบูลสงคราม และ หลวงทัศนัยนิยมศึก เป็นผู้นำกลุ่ม ส่วนฝ่ายนายทหารเรือนั้นมี หลวงสินธุสงครามชัย เป็นหัวหน้า และฝ่ายพลเรือนก็มี หลวงประดิษฐมนู-

^๒ วิภา มโนพิโมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", หน้า ๑๕-๑๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^๔ อนันต์ แจงกลิม, "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗) หน้า ๕๑

ธรรม (ปรีติ พนมยงค์) เป็นหัวหน้า ซึ่งจากการที่ต่างฝ่ายต่างก็มีผู้นำกลุ่มเช่นนี้ย่อมเป็นผลให้ต่างฝ่ายต่างก็ยึดมั่นในตัวผู้นำกลุ่มตน อันเป็นผลทำให้เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำกลุ่มเหล่านี้จึงกลายเป็นความขัดแย้งภายในคณะราษฎร ไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สาเหตุของความขัดแย้งภายในคณะราษฎร อันเป็นบ่อเกิดของความแตกแยกนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการที่สมาชิกคณะราษฎรประกอบมาจากบุคคลที่มีความแตกต่างกันในด้านพื้นฐานครอบครัว การศึกษา อาชีพ และสถานภาพทางสังคม ^{๑๕} ลักษณะของความแตกต่างกันในพื้นฐานเหล่านี้แม้จะมีข้อปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆภายในคณะราษฎร โดยตรงก็ตาม แต่ก็นับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญมาแต่ต้นที่ทำให้บุคคลในคณะราษฎร มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและนโยบายต่างๆจนลุกลามกลายเป็นความแตกแยกในที่สุด ^{๑๖} ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อแรกเริ่มของการก่อตั้งคณะราษฎร เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักเรียนไทยในยุโรป และกลุ่มนายทหารในประเทศก็มีอยู่ในด้านของจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การเข้ามาร่วมตัวเป็นคณะราษฎรของกลุ่มนายทหารในประเทศนั้นเหตุผลใหญ่มาจากความผิดหวังในสภาพการณ์ของฝ่ายทหารเอง และการดำเนินนโยบายของรัชกาลที่ ๗ ในขณะที่กลุ่มนักเรียนไทยมาจากความต้องการที่จะให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าตามแบบประเทศตะวันตก แต่สิ่งที่นำให้ทั้งสองฝ่ายนี้สามารถมารวมกันได้ก็คือความต้องการในการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยเท่านั้น ความผูกพันของกลุ่มทั้งสองนี้จึงมีลักษณะเป็น "แนวร่วมพันธมิตร" กันเท่านั้น ความแน่นแฟ้นจึงมีไม่มากนัก ดังนั้นเมื่อยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แล้ว ความขัดแย้งต่างๆจึงเกิดขึ้นมาได้ง่ายและกลายเป็นความแตกแยกไปในที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงร่องรอยของความขัดแย้งระหว่างผู้นำคณะราษฎรนั้นจะพบว่าเริ่ม

^{๑๕} วิชา มโนทิโมกซ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", หน้า ๑๘.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

มีมาตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างพระยาทรงสุรเดชกับหลวงพิบูลสงคราม ในเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพบกตั้งแต่ก่อนที่จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียอีก^{๑๗} แต่เนื่องจากความขัดแย้งดังกล่าวเป็นเพียงการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมิใช่กรณีรุนแรงและต่างก็ยังมีจุดร่วมกันในการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงยังคงร่วมมือกันได้อยู่โดยไม่เกิดความแตกแยก แต่ความวาทกรรมที่เกิดขึ้นนั้นก็ยังคงมีอยู่และมีไทม์มีการแก้ไขให้ดีขึ้น ยังคงมีความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันปรากฏออกมาเป็นครั้งคราว แต่ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความแตกแยกภายในคณะราษฎรอย่างรุนแรงเป็นครั้งแรกก็คือ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางเก่าที่เข้ามาเป็นคณะรัฐมนตรีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองกับกลุ่มคณะราษฎรหัวก้าวหน้าในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ร่างขึ้น ความขัดแย้งนี้เนื่องมาจากภายหลังที่ไทม์มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ไทม์มีการวางหลักการในการบริหารแผ่นดินและมีรัฐบาลเรียบร้อยแล้ว คณะราษฎรก็มีความประสงค์ที่จะให้มีการวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติเสียใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย และเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติจึงไทม์มอบให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจขึ้นมา เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมได้เขียนโครงการเสร็จนำเสนอพิจารณาแล้ว ปรากฏว่าพระยามโนปกรณ์นิติธาดาพิจารณาแล้วไม่เห็นด้วยกับร่างโครงการนี้เพราะเห็นว่ามึลักษณะคล้ายกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์

จากการเสนอร่างเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมนี้เองทำให้เกิดความแตกแยกภายในกลุ่มสมาชิกคณะราษฎรออกเป็น ๒ ฝ่าย^{๑๘} คือ ฝ่ายที่สนับสนุนพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่กลุ่มขุนนางเก่าที่คณะราษฎรเชิญเข้ามาช่วยรัฐบาล และกลุ่มนายทหารอาวุโสที่เป็นสมาชิกคณะราษฎรมาแต่เดิมอันได้แก่ พระยาทรงสุรเดช พระประศาสน์พิทยายุทธ นายประยูร ภมรมนตรี และหลวงสินธุสงครามชัย^{๑๙} กับฝ่ายที่

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^{๑๘} ชัยภักดิ์ บุรุษพิชัย, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย, หน้า ๑๖๓.

^{๑๙} วิภา มโนพิโมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", หน้า ๖๗-๘, ๗๕.

สนับสนุนหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ผู้ที่เสื่อมใสในหลักการและแนวความคิด
ของหลวงประดิษฐมนูธรรม และสมาชิกคณะราษฎรชั้นผู้น้อย รวมทั้งมีพระยาพหลพลพยุหเสนา
นำให้การ สนับสนุนอยู่ด้วย ความแตกแยกนี้ไต่ขยายผลไปมากยิ่งขึ้นเมื่อพระยามโนปกรณัม
ซึ่งเป็นผู้ที่สมาชิกคณะราษฎรมีความระแวงอยู่แล้วว่าจะเป็นผู้ทำลายคณะราษฎรเพื่อเปลี่ยน
การปกครองกลับไปสู่ระบอบเก่า^{๒๐} ได้มีคำสั่งห้ามมิให้ข้าราชการทั้งทหาร พลเรือน รวม
ทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าเป็นสมาชิกสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ถ้าข้าราชการ
ผู้ใดได้สมัครแล้วไม่ลาออก ไม่นำเอาใบอนุมติให้ออกจากสมาคมมาเสนอต่อผู้บังคับบัญชา
ก็จะมีมีการจ่ายเงินเดือนให้ กว้อออกคำสั่งเช่นนี้มีลักษณะเป็นการล้มล้างคณะราษฎรโดย
ตรงเพราะสมาชิกส่วนใหญ่ของคณะราษฎรก็คือข้าราชการ จึงยังความไม่พอใจให้แก่บรรดา
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้นเป็นอย่างมากด้วย จนทำให้เกิดเหตุความวุ่นวายขึ้นมา
ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพราะมีการพลาออกเข้าไปในที่ประชุม ในที่สุดพระยามโน-
ปกรณัม จึงได้ทำการปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎร ยุบคณะรัฐมนตรีและประกาศกใช้รัฐ-
ธรรมนูญบางมาตรา และมีบังคับให้หลวงประดิษฐา เดินทางออกไปยังต่างประเทศ

ความแตกแยกในครั้งนี้ทำให้สมาชิกคณะราษฎรเห็นว่า กลุ่มของพระยาทรงสุรเดช
พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระประศาสน์พิทยายุทธได้แยกตัวเองออกไปจากคณะราษฎรไปเข้า
กับกลุ่มขุนนางเก่าที่คณะราษฎรเชิญเข้ามารวมรัฐบาล และมาเกิดชวากยิ่งขึ้นเมื่อพระยาพหลลา
ผู้นำฝ่ายทหารบกอาวุโสของคณะราษฎรซึ่งก็มีความซัดแย้งกับพระยาทรงสุรเดชอยู่ด้วย^{๒๑} ได้
ร่วมกับหลวงพิบูลสงครามและหลวงศุภชลาศัย ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลของ
พระยามโนปกรณัม เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๗๖ แล้วจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาโดยมีพระยาพหลา
เป็นนายกรัฐมนตรี โดยที่ไม่มีพรรคพวกของพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ และพระ

^{๒๐}อนันต์ แจงกลีบ, "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย",
หน้า ๕๑.

^{๒๑}อ่านรายละเอียดใน วิภา มโนพิโมกษ์, "ความซัดแย้งภายในคณะราษฎร",
หน้า ๑๐๐-๑๑๖.

ประศาสน์พิทยาอุทธร เข้าร่วมด้วยแต่อย่างใด

ความแตกแยกภายในคณะราษฎรครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากที่พระยาพหลฯ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว ความแตกแยกในครั้งนี้เป็นความแตกแยกอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างผู้นำฝ่ายทหารหนุ่มในคณะราษฎรคือ หลวงพิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กับผู้นำฝ่ายพลเรือนในคณะราษฎรคือ หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

หลวงพิบูลสงครามกับหลวงประดิษฐฯ นั้นแม้ว่าจะมีความรักใคร่สนิทสนมกันเป็นการส่วนตัว และเคยร่วมคบคิดกันทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกันก็ตามที แต่ในระยะหลังบุคคลทั้งสองมักจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองประเทศต่างกันอยู่เสมอๆ เพราะหลวงพิบูลฯ มีความโน้มเอียงไปในทางการใช้อำนาจเด็ดขาด^{๒๒} ในขณะที่หลวงประดิษฐฯ นั้นชอบดำเนินการด้วยความสุจริตนิมนวลและไม่ใคร่พอใจในวิธีการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดของหลวงพิบูลฯ^{๒๓} ในการประชุมกิจการที่สำคัญๆบุคคลทั้งสองจึงมักจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่เสมอ บางครั้งก็มีความรุนแรงจนพระยาพหลฯต้องยื่นมือเข้ามาไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง

การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างหลวงพิบูลฯกับหลวงประดิษฐฯ นั้นเริ่มมีมาตั้งแต่เหตุการณ์อินโดจีนซึ่งเป็นกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส^{๒๔} แต่ก็ไม่เด่นชัดมากนัก ความแตกแยกมาปรากฏชัดก็ในกรณีปัญหาการเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ในขณะนั้นหลวงพิบูลฯ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่มีความต้องการจะให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและเยอรมัน ในขณะที่หลวงประดิษฐฯ มีความคิดเห็นตรงกันข้าม จากการมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันเช่นนี้เป็นผลให้หลวงประดิษฐฯ ต้องถูกตัดออกไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๒}อนันต์ แจงกลีบ, "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย", หน้า ๕๔.

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๒๔}วีณา มโนทิโมกซ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", หน้า

จากวงการเมืองโดยหลวงพิบูลฯ ได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐา
 ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แทนเจ้าพระยามรราชที่ถึงแก่อสัญกรรม จากเหตุการณ์
 ความแตกแยกนี้ประกอบกับการที่ฝ่ายอำนาจเริ่มเปลี่ยนพลังในการสงครามจึงทำให้หลวงประ-
 ดิษฐฯ พยายามใช้วิถีทางของระบบรัฐสภาที่มีบังคับให้หลวงพิบูลฯ (ขณะนั้นเป็น จอมพล ป.
 พิบูลสงครามแล้ว) ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ความพยายามในครั้งแรกนั้นคือ
 กรณีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแก่พระวรวงศ์-
 เชอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อ ๑๒
 กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ พระองค์เจ้าทิพอาภาได้ส่งใบลาออกนี้คือไปยังหลวงประดิษฐา (ใน
 ขณะนั้นเปลี่ยนมาใช้ชื่อเดิมเป็น นายปรีดี พนมยงค์) เพื่อพิจารณา นายปรีดี พนมยงค์ ได้
 อนุมัติ และให้ประกาศการลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ในทางวิทยุกระจายเสียง
 แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับปฏิเสธการลาออกนี้ ทำให้ความพยายามในการโค่นล้ม
 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ของนายปรีดี พนมยงค์ ในครั้งนี้ไม่ประสบความสำเร็จ แต่เหตุ-
 การณ์ในครั้งนั้นก็ยิ่งทำให้ล้มแห่งความแตกแยกภายในคณะราษฎรได้รับการตอกย้ำเข้าไปอีก
 เพราะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกิดความขัดแย้งกับนายควง อภัยวงศ์ และนายทวี
 บุณยกฤต ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ในการชักชวนการใช้อำนาจเค็ดชากของ
 จอมพล ป. พิบูลสงครามมาโดยตลอดด้วย หลังจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ก็ได้พยายามผลักดัน
 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงมติเลือก นายทวี บุณยกฤต เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร
 เพื่อที่จะได้ไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในต่างประเทศ^{๒๕} ด้วยเหตุผลที่ว่าหากมี นายปรีดี พนม-
 ยงค์ ผู้สำเร็จราชการฯ นายทวี บุณยกฤต ประธานสภาผู้แทนราษฎร และ ม.ล.กรี เทศา
 คิววงศ์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลขณะนั้นแล้วจะทำให้คำประกาศเป็นพระบรมราชโองการโดย
 สมบูรณ์ตามกฎหมายและถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่ยอมลงนาม
 รับสนองพระบรมราชโองการ เป็นเหตุให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกิดความไม่พอใจ จอมพล
 ป. พิบูลสงครามมากยิ่งขึ้นและในที่สุดความพยายามในการโค่นล้มจอมพล ป. พิบูลสงคราม

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.

ก็ประสบความสำเร็จเมื่อรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗ แต่สภาผู้แทนราษฎรซึ่งให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ เป็นส่วนใหญ่ได้ลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ซึ่งเท่ากับเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาล ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งไปในที่สุด เป็นที่เชื่อกันว่าเหตุการณ์นี้เป็นแผนของนายปรีดี พนมยงค์ โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ออกเสียงคัดค้านร่างพระราชบัญญัติทั้งสอง ^{๒๖}

ความแตกแยกในครั้งนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นความแตกแยกระหว่างกลุ่มนายทหารหนุ่มในคณะราษฎร กับกลุ่มพลเรือนในคณะราษฎรโดยตรงในการแย่งชิงกันคุมอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น และความแตกแยกในครั้งนี้ก็เหมือนการแยกกันอย่างฉาวระหว่างกลุ่มบุคคลทั้งสอง และกลายเป็นศัตรูทางการเมืองกันไปในที่สุด

เมื่อกลุ่มนายทหารหนุ่มภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกกักกันออกไปจากคณะราษฎรแล้ว กลุ่มพลเรือนของนายปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นเพียงกลุ่มเดียวของคณะราษฎรที่มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในขณะนั้น นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อสามารถโค่นล้มจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้แล้วก็ได้ทำการแต่งตั้ง นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน หลังจากนั้นความแตกแยกภายในคณะราษฎรก็เกิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งอันเป็นครั้งสุดท้ายที่หมายถึงการสิ้นสุดของกลุ่มการเมืองที่ชื่อว่า คณะราษฎร และเป็นการเริ่มต้นของระบบพรรคการเมืองในความหมายที่แท้จริงในประเทศไทย

ความแตกแยกในครั้งหลังสุดนี้เป็นความแตกแยกในระหว่างผู้นำฝ่ายพลเรือนในคณะราษฎรด้วยกันเองคือระหว่าง นายปรีดี พนมยงค์ กับ นายควง อภัยวงศ์ การที่นาย

^{๒๖}อนันต์ แจงกลีบ, "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย", หน้า ๕๖.

ควง-อภัยวงศ์ สามารถก้าวมาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นที่เชื่อกันว่าเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดี พนมยงค์ มากกว่าจะเป็นเพราะความสามารถของตัวนายควง อภัยวงศ์ ^{๒๗} ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ขณะนั้นยังคงเป็นผู้สำเร็จราชการอยู่จึงทำให้ไม่สามารถลงมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้ เพราะจะเป็นการไม่เหมาะสม และนายปรีดี พนมยงค์ ก็เชื่อว่าเมื่อแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้วคนก็จะควบคุมการบริหารประเทศของนายควง อภัยวงศ์ ได้ แต่ครั้งเมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว แทนที่นายควง อภัยวงศ์ จะเชื่อฟังและทำตามความต้องการของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมักจะอยู่เบื้องหลังคอยกำกับการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดต่างๆ อยู่เสมอ นายควงฯ กลับพยายามดำเนินนโยบายและบริหารประเทศอย่างเป็นอิสระตามแนวความคิดเห็นของตนเอง จึงทำให้นายปรีดีฯ ไม่พอใจและก่อให้เกิดความแตกแยกกันที่สุดในที่สุด ทั้งนี้นับตั้งแต่ที่นายควงฯ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังจากที่มีประกาศพระบรมราชโองการประกาศสันติภาพ เพราะในการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่นั้น นายปรีดีฯ คัดหมายให้เป็น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกาและหัวหน้าคณะเสรีไทยนอกประเทศ แต่นายควงฯ ไม่เห็นด้วยเนื่องจากเห็นว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังไม่มีประสบการณ์ในทางการเมืองในประเทศไทยเพียงพอ และเมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เป็นนายกรัฐมนตรีไปชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ได้ทำการยุบสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการเลือกตั้งใหม่เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๕ หลังจากนั้นจึงมีการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีกันในสภาผู้แทนราษฎร นายปรีดีฯ ได้สนับสนุนให้นายดิเรก ชัยนาม ในการแข่งขันชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่นายควงฯ กลับชักชวนโดยการเสนอตัวเข้าแข่งขันด้วย ผลปรากฏว่านายควงฯ ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี นายปรีดีฯ และสมาชิกคณะราษฎรอีกหลายคนซึ่งในขณะนั้นได้มีการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองบ้างแล้วจึงพยายามโค่นล้มรัฐบาลของนายควงฯ โดยให้นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ซึ่งสนับสนุนนายปรีดีฯ อยู่ทำการ เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

แต่รัฐบาลนายควงฯ คัดค้านโดยอ้างว่าไม่สามารถจะปฏิบัติตามร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ เพราะจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร แต่ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมาก ได้ลงมติรับหลักการนี้ด้วยคะแนน ๖๕ ต่อ ๖๓ นายควงฯ จึงได้ประกาศลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี และไปจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาต่อสู้กับนายปรีดีฯ ซึ่งนั่นเท่ากับว่าคณะราษฎร ซึ่งถือกันว่าเป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวในขณะนั้นได้ถึงกาลสิ้นสุดไปอย่างึกะซึก

จากความแตกแยกภายในคณะราษฎรนี้เราจะเห็นได้ว่าเป็นผลเนื่องมาจากเกิด มีความขัดแย้งขึ้นมาในระหว่างผู้นำกลุ่มในคณะราษฎรซึ่งมีความแตกต่างกันในพื้นฐานค่างๆ อยู่แล้ว การมีพื้นฐานที่แตกต่างกันของผู้นำกลุ่มในคณะราษฎรนี้ทำให้ผู้นำแต่ละคนมีความต้องการ และมีจุดประสงค์ในทางการเมืองที่ค่างกันออกไปซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมา และพัฒนาไปสู่ความแตกแยกในที่สุด และจากผลที่ตามมาจากความแตกแยกภายในคณะราษฎร ก็ก่อให้เกิดพรรคการเมืองที่แยกตัวออกมาจากคณะราษฎรหลายพรรคที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ กลุ่มนายปรีดีฯ ก็ได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคสหชีพและพรรคแนวร่วมรัฐธรรมนูญขึ้นมา ส่วน ทางค่านายควงฯ ก็ไปรวมกลุ่มกับพวกที่เคยคัดค้านคณะราษฎร จัดตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นมา และในค่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในภายหลังก็ร่วมกับกลุ่มนายทหารที่ร่วมทำการ รัฐประหารในปี ๒๔๙๐ จัดตั้งพรรคเสรีมนังคศิลาขึ้นมา ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้จะได้อธิบาย ถึงในลำดับต่อไป

๒. พรรคการเมืองในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศไทย มีคณะราษฎร เป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวเท่านั้น นักการเมืองในสมัยนั้นหากไม่ ได้สังกัดคณะราษฎรแล้วก็จะจะเป็นนักการเมืองอิสระ จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีในเวลานั้นก็ได้ประกาศยุบคณะราษฎรลงเป็นสโมสร เพื่อการพบปะกันของสมาชิกในการรื้อฟื้นเรี่ยวท้าวไป คณะราษฎรจึงหมดบทบาทลงไปในที่สุด

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้เสรีภาพแก่บุคคลในการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาได้ จึงมีนักการเมืองมารวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมามากมายหลายพรรค แต่อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองที่จัดตั้ง

ขึ้นมาในระยะนั้นก็ยังเป็นพรรคการเมืองที่มีได้มีกฎหมายรองรับแต่อย่างใด

สำหรับพรรคการเมืองต่างๆที่เกิดขึ้นมาในสมัยนี้ยังอาจแบ่งย่อยออกไปอีกเป็น ๒ ช่วงด้วยกันคือ ช่วงก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๘๐ และช่วงหลังจากเกิดการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๘๐ พรรคการเมืองที่จัดขึ้นมาก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๘๐ มีดังนี้

๑. พรรคก้าวหน้า พรรคนี้เป็นพรรคที่ก่อตั้งขึ้นเป็นพรรคแรกโดยความริเริ่มของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สมาชิกที่รวมก่อตั้งพรรคโดยส่วนมากจะเป็นนักการเมืองที่มีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับคณะราษฎร และมีหลายคนที่เป็นอดีตนักโทษการเมืองที่ได้รับการลงโทษคุมขังหรือถูกเนรเทศไปอยู่เกาะต่างๆ บรรดาอดีตนักโทษการเมืองเหล่านี้เมื่อได้รับการปลดปล่อยออกมาในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้เคลื่อนไหวมารวมตัวกันมาสมัครเป็นสมาชิกพรรคก้าวหน้าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านคณะราษฎรตามวิถีทางการเมืองและเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเลือกตั้งที่กำลังจะมีขึ้น สมาชิกที่รวมก่อตั้งพรรคนี้ที่สำคัญได้แก่ นายสุวิชัย พันธุ์เกษมสรณ์ นายสอ เศรษฐบุตร พระยาสุรพันธ์เสนี ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ นายหลุย คีรีวัต พระยาอุคมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ พระยาโทพานิกมนตรี พระยาศรภักย์วานิช และ ดร. โชติ คุ่มพันธ์^{๒๔} ภายหลังพรรคนี้ได้เป็นฐานในการจัดตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นมา

๒. พรรคสหชีพ เมื่อมีการจัดตั้งพรรคก้าวหน้าขึ้นมาแล้ว ทางค่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งส่วนใหญ่เคยเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดีฯ หรือเคยเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยมาก่อน (บางคนก็เคยเป็นสมาชิกคณะราษฎรมาก่อนด้วย) จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาโดยมีนายสงวน สุลาภิรักษ์ เป็นผู้ดำเนินการรวบรวมสมาชิกจัดตั้งเป็น พรรคสหชีพ ขึ้นมา บุคคลที่รวมก่อตั้งพรรคที่สำคัญได้แก่ นายสงวน สุลาภิรักษ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (สส.อุบลราชธานี) นายถวิล อุดร (อดีต สส.ร้อยเอ็ด) นายจำลอง คาวเรือง (อดีต สส.มหาสารคาม) นายเตียง ศิริขันธ์ (สส.สกลนคร) นายทอง

^{๒๔}ดร. โชติ คุ่มพันธ์ ในเวลาเดียวกันนั้นก็ตั้งพรรคของตัวเองขึ้นมาด้วยคือพรรคประชาธิปไตย โดยเจตนาเพื่อรวบรวมอดีตนักโทษการเมืองมาเป็นสมาชิกพรรคเช่นกัน

กันชาธรรม (สส.แพร) คร.ทองเปลว ชลภูมิ และ คร.เกื่อน บุนนาค ไทโยมิ คร.เกื่อน บุนนาค เป็นหัวหน้าพรรค และนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นเลขาธิการพรรค

๓. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายตรงกันข้ามกับนายปรีดี พนมยงค์ เพื่อให้การสนับสนุนแก่ นายควง อภัยวงศ์ หลังจากที่ถูกไล่ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเนื่องจากแพะแค้นเสียงในสภาผู้แทนคือร่างพระราชบัญญัติปักป้ายราคาสินค้าที่พรรคสหชีพเป็นผู้เสนอ รายละเอียดเกี่ยวกับพรรคประชาธิปไตยจะไต่ถ่วงถึงในหัวข้อที่ ๒.๑ พรรคประชาธิปไตยกับความแตกแยกต่อไป

๔. พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคนี้เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกพฤฒิสภา ที่ให้การสนับสนุนค่อนายปรีดี พนมยงค์ แต่ก็ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกพรรคสหชีพเพราะไม่เห็นด้วยกับนโยบายสังคมนิยมแบบแข็งกร้าวของพรรคสหชีพ^{๒๘} และอีกประการหนึ่งสมาชิกพฤฒิสภาเหล่านี้มักจะเป็นผู้อาวุโสกว่าสมาชิกพรรคสหชีพซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกพฤฒิสภาเหล่านี้จึงไม่ปรารถนาจะเข้าไปเป็นสมาชิกพรรคสหชีพ^{๓๐} พรรคนี้มี พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค

๕. พรรคประชาชน เป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นมาเนื่องจากมีความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยอย่างรุนแรงในกรณีการคัดเลือกตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างเนื่องจาก นายทิเรก ชัยนาม ไล่ออกไป นายเลียง ไชยกาล จึงได้นำสมาชิกจำนวนหนึ่งออกมาตั้งพรรคใหม่ร่วมกับสมาชิกของพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญที่แยกตัวออกมา ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับพรรคประชาชนนี้จะปรากฏอยู่ในหัวข้อที่ ๒.๑ เกี่ยวกับความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย

^{๒๘}ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔) หน้า ๖๓.

^{๓๐}ทหารเก่า (นามแฝง), "พรรคการเมืองในประเทศไทย" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๖ (๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓) : ๒๓.

๖. พรรคอิสระ เป็นพรรคการเมืองเล็กๆที่มีความสำคัญไม่มากนัก พรรคนี้เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของ นายวิจิตร จูติคานนท์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของ นายปรีดี พนมยงค์^{๓๖} โดยทำการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ยังมิได้สังกัดพรรคการเมืองใดในขณะนั้น สมาชิกของพรรคมีอาทิเช่น ร้อยโทประเสริฐ สุขบรรทัด (สส.สระบุรี) นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ (สส.ระยอง) นายธรรมบุญ เทียนเงิน (สส.ชลบุรี) นายसानนท์ สายสว่าง (สส.นครปฐม) นายสุจิตร หิรัญพุกษ์ (สส.ปทุมธานี) พรรคนี้แม้ว่าจะประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับฝ่ายใด แต่แท้จริงแล้วก็สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ นั่นเอง

พรรคการเมืองเหล่านี้ได้มีบทบาทในทางการเมืองอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเมื่อเกิดการรัฐประหารซึ่งนำโดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม และจอมพลปิ่น ชูหวั่น ขึ้นเมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ แล้ว แม้ว่าจะมีคณะรัฐประหารจะมีใ้ยกเลิกการมีพรรคการเมือง แต่การรัฐประหารนี้ก็ป็นสาเหตุที่ทำให้ พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคอิสระ ต้องสลายตัวไป เพราะผู้ใ้ให้การสนับสนุนพรรคคือนายปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ต่างประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และหลังจากนั้นก็ใ้มีกลุ่มบุคคลก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอีก แต่ส่วนใหญ่จะเป็นพรรคใ้ให้การสนับสนุนแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไ้แก่

๑. พรรคธรรมมาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่จัดขึ้นมาสนับสนุน จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายเปี่ยม ปุณโชติ (สส.นครศรีธรรมราช) เป็นเลขาธิการพรรค แต่พรรคนี้ก็เป็นพรรคเล็กๆมีสมาชิกอยู่ไม่กี่คนจึงไม่ค่อยมีบทบาทในทางการเมืองมากนัก

๒. พรรคชาติสังคมนประชาธิปไตย เป็นพรรคที่จัดกั้ขึ้นมาโดยพลโทบัญญัติ เทพหัสดินทรวา สมาชิกคนสำคัญของคณะรัฐประหาร และใ้มีบุคคลในคณะรัฐประหารเข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวนมาก พรรคนี้ใ้ให้การสนับสนุนแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นเดียวกับพรรคธรรมมาธิปไตย

^{๓๖} ทหารเก่า (นามแฝง), "พรรคการเมืองในประเทศไทย" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๖ (๘ พฤษภาคม ๒๔๒๓) : ๒๓.

๓. พรรคกสิกรรมกร เป็นพรรคการเมืองอีกพรรคหนึ่งที่ตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีนายวรการบัญชา (สส. เชียงราย) ซึ่งเป็นบุคคลที่ให้การสนับสนุนคณะรัฐประหารเป็นหัวหน้าพรรค แต่ก็มีสมาชิกเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

๔. สหพรรค เป็นพรรคที่เกิดขึ้นหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยการรวบรวมเอาพรรคการเมืองต่างๆที่สนับสนุนให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมาร่วมกันเข้า เช่น พรรคประชาชน และสมาชิกพรรคบางคนที่แยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปไตย

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้เกิดการรัฐประหารขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งนำโดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม และได้มีการประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมืองใดๆทั้งสิ้น พรรคการเมืองต่างๆที่มีอยู่ในขณะนั้นจึงต้องสลายตัวไปโดยปริยาย

โดยสรุปแล้วพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมาในระยะเวลานี้จึงมีลักษณะเป็นเพียงแค่การมารวมตัวกันของสมาชิกรัฐสภา เพื่อให้การสนับสนุนแก่ผู้นำทางการเมืองในระบอบเวลานั้นคือ นายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์ และจอมพล ป.พิบูลสงคราม และเป็นการรวมตัวกันเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตนมากกว่าจะร่วมกันควมโนบายหรืออุดมการณ์ทางการเมือง การรวมตัวกันจึงเป็นไปแบบหลวมๆ ความซื่อสัตย์จงรักภักดีของสมาชิกต่อพรรคที่สังกัดจึงมีน้อยมากหรือไม่มีเลย^{๓๒} ความแตกแยกภายในพรรคจึงเกิดขึ้นได้ง่ายและปรากฏอยู่เสมอ

๒.๑ พรรคประชาธิปไตยกับความแตกแยก

ก็จะเห็นได้ว่าในบรรดาพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๙๔ นี้ มีเพียงพรรคประชาธิปไตยและพรรคสหชีพเท่านั้นที่มีความสำคัญต่อวงการเมืองไทย แต่ทว่าเหตุผลที่กล่าวมาแล้วว่าในบั้นนี้จะไ้ทำการพิจารณาถึงพัฒนาการของพรรคการเมือง

^{๓๒}สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทยในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๕", หน้า ๒๘.

ในแง่มุมของความแตกแยก ในส่วนนี้จึงจะกล่าวถึงความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์ เพราะเป็นพรรคที่ปรากฏถึงความแตกแยกอย่างชัดเจนมากกว่าพรรคอื่นๆ และความแตกแยกนั้นก็เกี่ยวพันกับพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยอีกหลายพรรคด้วย

ก. การก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์

การก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์นั้นเริ่มต้นมาภายหลังจากที่ นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากแพะแฉนเสียงในการลงมติขึ้นรับหลักการร่างกฎหมายบังคับป้ายราคาสินค้าที่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เลขาธิการพรรคสหชีพเป็นผู้เสนอขึ้นมา และพรรคสหชีพนี้เป็นพรรคที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์อยู่ ดังนั้นบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับพรรคของนายปรีดี พนมยงค์ จึงมีความเห็นว่า ความพ่ายแพ้ของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ในครั้งนั้นมาจากกรณีที่ไม่มีการรวมตัวกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลนายควงฯ เช่นเดียวกับบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนนายปรีดีฯ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านั้นจึงมีความเห็นพ้องกันที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาบ้าง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มนั้นประกอบไปด้วย มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายเสียง ไชยกาล นายปรีชญู จุฑามาศ นายสุวิชัย พันธเศรษฐ์ คร. โชติ คุ่มพันธุ์ นายชวลิต อภัยวงศ์ นายอินทูล วรกุล นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายฟอง สิทธิธรรม^{๓๓} ทั้งนี้โดย มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำเอาพรรคก้าวหน้าที่ได้จัดตั้งขึ้นมาแล้วมารวมกันเข้ากับพรรคประชาธิปไตยของ คร. โชติ คุ่มพันธุ์ แล้วตกลงให้ชื่อพรรคการเมืองใหม่นี้ว่า "พรรคประชาธิปัตย์"

เมื่อตั้งชื่อพรรค และไต่ร่างข้อบังคับกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้ไปเชิญให้นายควง อภัยวงศ์ มาเป็นหัวหน้าพรรค และเชิญให้ มรว. เสนีย์ ปราโมช มาเป็นรองหัวหน้าพรรค โดยกำหนดให้ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขาธิการพรรค

^{๓๓} ธีรวัช สุธงษิสงคราม, นายควง อภัยวงศ์ กับพรรคประชาธิปัตย์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๔.

สำหรับบรรดาสมาชิกพรรคประชาธิปไตยที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเริ่ม
ก่อตั้งพรรคนั้นมีอยู่ด้วยกัน ๓๕ คน คือ

๑. นายควง อภัยวงศ์ (สส.พระนคร)
๒. มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (สส.พระนคร)
๓. คร. โชติ คุ่มพันธ์ุ (สส.พระนคร)
๔. นายปรีชญู จุฑามาศ (สส.กระบี่)
๕. นายจำลอง ชนะโสภณ (สส.กาญจนบุรี)
๖. นายประสิทธิ์ ชูพินิจ (สส.กำแพงเพชร)
๗. นายประยูร ปานะเกษม (สส.ชัยนาท)
๘. นายกิจจา วัฒนสินธุ์ (สส.ฉะเชิงเทรา)
๙. นายอินทร สิงห์เนตร (สส.เชียงใหม่)
๑๐. นายสุวิทย์ พันธเศรษฐ (สส.เชียงใหม่)
๑๑. นายเทียม ไชยนันท์ (สส.ตาก)
๑๒. นายสอ เศรษฐบุตร (สส.ชลบุรี)
๑๓. นายเลื่อน พงศ์โสภณ (สส.นครราชสีมา)
๑๔. นายเกษม บุญศรี (สส.นครสวรรค์)
๑๕. นายใหญ่ ศวิตชาติ (สส.นครสวรรค์)
๑๖. นายสมบูรณ์ บัณฑิต (สส.น่าน)
๑๗. นายชวลิต อภัยวงศ์ (สส.พระตะบอง)
๑๘. นายสมบุญ ศิริธร (สส.พิจิตร)
๑๙. นายเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ (สส.พิจิตร)
๒๐. นายประยูร อภัยวงศ์ (สส.พิจิตร)
๒๑. นายเชื้อ สนั่นเมือง (สส.เพชรบูรณ์)
๒๒. หลวงอังคณาบุรุษ (สส.มหาสารคาม)
๒๓. นายบุญช่วย อัดถากร (สส.มหาสารคาม)
๒๔. นายเอี่ยม ทองสวัสดิ์ (สส.แม่ฮ่องสอน)

๒๕. นายประสาธ ไชยะโท (สส.ยะลา)
๒๖. นายอิศกุล วรกุล (สส.ลำปาง)
๒๗. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ (สส.ลำปาง)
๒๘. นายบุญมี ตุงคนาคร (สส.ลำพูน)
๒๙. ร.ท. สงกรานต์ อุกมลสิทธิ์ (สส.เลย)
๓๐. นายคล้าย ละอองมณี (สส.สงขลา)
๓๑. นายขาว ชรรณสุชาติ (สส.สุรินทร์)
๓๒. นายยี่น สืบบุญการณ (สส.สุรินทร์)
๓๓. นายวิวิศน์ สุระพันธ์ (สส.อ่างทอง)
๓๔. นายเลียง ไชยกาล (สส.จุมลราชธานี)
๓๕. นายพอง สิทธิธรรม (สส.จุมลราชธานี)

ส่วนสมาชิกประเภท ๒ ของสภาผู้แทนราษฎรที่ถือกันว่าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตยก็เหมือนกันคือ เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ หลวงสินาคโยธารักษ์ หลวงคหกรรมบดี หลวงศุภชลาศัย พระศรีวงศารวิศวกกรม และพระยาศรีวิศาลวาจา เป็นต้น ^{๓๔}

และเมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๕ พรรคประชาธิปไตยก็ได้มีสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นมาอีก ๑๕ คนคือ ^{๓๕}

๑. มรว. เสนีย์ ปราโมช (สส.พระนคร)
๒. พระยาศรีวิศาลวาจา (สส.พระนคร)
๓. ร.ท. อ.ภิเศก พรหมออน (สส.พระนคร)
๔. พระยาศรภักย์วานิช (สส.ธนบุรี)

^{๓๔} รมนิตี เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปไตย : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐.

^{๓๕} "ทหารเก่า" (นามแฝง), เบื้องหน้า-เบื้องหลังของพรรคประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : การเวก, ๒๕๒๑), หน้า ๓๒-๓๓.

๕. นายอุกร วัชยานนท์ (สส.ฉะเชิงเทรา)
๖. นายไกรสร สุขสว่าง (สส.ชัยนาท)
๗. นายบุญยพาง ทองสวัสดิ์ (สส.เชียงใหม่)
๘. ขุนคงวุฒิศึกษากร (สส.นครราชสีมา)
๙. นายสวัสดิ์ คำประกอบ (สส.นครสวรรค์)
๑๐. ร.ค.ท.สุรียน ไรวา (สส.นราธิวาส)
๑๑. นายสวาสดี อภัยวงศ์ (สส.พระตะบอง)
๑๒. นายโย จุฬิศ (สส.ราชบุรี)
๑๓. นายประเทือง ขรรณสาส์ (สส.ศรีสะเกษ)
๑๔. นายประสิทธิ์ บุญญารมย์ (สส.สกลนคร)
๑๕. นายชิน อยู่ดาวร (สส.อ่างทอง)

เมื่อวิเคราะห์ถึงการก่อตั้งของพรรคประชาธิปไตยแล้วเราจะพบว่าการก่อตั้งของพรรคประชาธิปไตยนั้นมิได้มีความแตกต่างไปจากพรรคการเมืองอื่นๆ ในเวลานั้นแต่อย่างใด นั่นคือเป็นพรรคการเมืองที่ถือกำเนิดขึ้นมาในรัฐสภา (*inter-parliamentary origins*) เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อสนับสนุนค่อนผู้นำทางการเมืองคือ นายควง อภัยวงศ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อทำการต่อสู้กับพรรคการเมืองและผู้นำทางการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม คือนายปรีดี พนมยงค์และพรรคสหชีพ เท่านั้น จุดมุ่งหมายทางการเมืองจึงมิใช่สิ่งผูกมัดให้สมาชิกรวมตัวกันแต่อย่างใด ความยืนนานของการรวมตัวกันจึงขึ้นอยู่กับความยืนนานของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มาวมกัน ความแตกแยกภายในพรรคจึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอภายในพรรคการเมืองที่มีสภาวเช่นนี้

ข. ความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย

พรรคประชาธิปไตยในเวลานั้นเป็นพรรคการเมืองที่ถือกำเนิดขึ้นมาในรัฐสภา ความแตกแยกภายในพรรคจึงเป็นความแตกแยกระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่รวมตัวกันอยู่ในชื่อพรรคประชาธิปไตย

ความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยครั้งแรกนี้มีสาเหตุมาจากปัญหาความ

ชัคแย้งในเรื่องการหาตัวผู้สมัครลงเลือกตั้งซ่อมแทนตำแหน่งที่ว่างของนายศิริเรก ชัยนาม ที่ขอลาออกไปจากตำแหน่งเพื่อไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำอังกฤษแทน และเป็นความชัคแย้งระหว่างกลุ่มของนายเลียง ไชยกาล กับ มรว. เสนีย์ ปราโมชและสมาชิกพรรคคนอื่นๆ กล่าวคือในการประชุมเพื่อกำหนดตัวบุคคลลงเลือกตั้งซ่อม ทาง มรว. เสนีย์ ปราโมช ในฐานะรองหัวหน้าพรรคได้เสนอให้ส่ง นายอรุณ พันธุ์พัก ลงสมัครเลือกตั้ง ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ในการเลือกตั้งครั้งที่แล้วนายอรุณ พันธุ์พัก ได้แพ้การเลือกตั้งแก่นายศิริเรก ชัยนาม มาอย่างหุกหิวคและเป็นการแพ้ที่มีกรณีฟ้องร้องว่ามีการทุจริตในการนับคะแนน และยังเป็นคดีความที่ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณา ฉะนั้นจึงควรจะให้การสนับสนุนแก่นายอรุณ พันธุ์พัก ผู้สมัครคนเดิมลงเลือกตั้งใหม่อีกครั้ง สมาชิกส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยตามข้อเสนอของ มรว. เสนีย์ ปราโมช แต่ฝ่ายนายเลียง ไชยกาล ไม่เห็นด้วย

ทางฝ่ายนายเลียง ไชยกาล ไม่เห็นด้วยกับการที่ทางพรรคจะส่งนายอรุณ พันธุ์พัก ลงสมัครเลือกตั้ง เพราะเหตุผลที่ว่านายอรุณ ได้แพ้การเลือกตั้งมาแล้ว ทางพรรคจึงควรจะไปเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกคนอื่นบ้าง ทางฝ่ายนายเลียง ไชยกาล ได้เสนอชื่อผู้สมัครคนใหม่คือ พันธุ์รวจโท เปื่อน ทองทิว ด้วยเชื่อว่าผู้สมัครคนใหม่นี้ก็มีคะแนนนิยมในเขตเลือกตั้งไม่น้อยไปกว่านายอรุณฯ แต่อย่างไร

เมื่อเกิดปัญหาความชัคแย้งขึ้นมา ทาง มรว. เสนีย์ ปราโมช จึงเสนอให้ขอมติจากที่ประชุมพรรคเพื่อยุติความชัคแย้งดังกล่าว ผลออกมาว่าสมาชิกส่วนใหญ่ลงมติให้นายอรุณ พันธุ์พัก เป็นตัวแทนของพรรคในการสมัครรับเลือกตั้ง จากเหตุนี้จึงทำความไม่พอใจให้กับนายเลียง ไชยกาล เป็นอย่างมาก นายเลียง ไชยกาล จึงได้นำพรรคพวกฝ่ายคนที่มียู่ประมาณ ๑๕-๑๖ คน ลาออกจากพรรคประชาธิปไตยไปพร้อมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนที่ยกตัวออกมาจากพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมบัญญัติ จักตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่คือ พรรคประชาชน มีนายเลียง ไชยกาล เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายสวัสดิ์ คำประกอบ เป็นเลขาธิการพรรค

ความเป็นจริงแล้วความชัคแย้งระหว่างนายเลียง ไชยกาล กับ มรว. เสนีย์ ปราโมช และสมาชิกพรรคประชาธิปไตยคนอื่นๆ นั้นมีมาก่อนเหตุการณ์นี้แล้ว นั่นคือ เมื่อที่ประชุมพรรคประชาธิปไตยได้หยิบยกเอาปัญหาเรื่องการเสนอขอมติเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อ

ล้มล้างรัฐบาลของหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ทาง มรว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมได้เสนอให้เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ แยกทางฝ่ายนายเลียง ไชยกาล มีความเห็นว่าควรจะเป็นอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล ข้อเสนอของนายเลียงฯ ได้รับการคัดค้านจาก มรว. เสนีย์ฯ ว่าควรเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเป็นรายบุคคลนั้นเป็นการไม่ชอบด้วยวิธีทางการเมือง^{๓๖} ทำให้มีการถกเถียงกันเป็นอย่างมาก จนในที่สุด มรว. เสนีย์ฯ จึงเสนอให้ที่ประชุมลงมติ แต่นายเลียงฯ ก็ได้เสนอว่าไม่ควรพิจารณาลงมติในขณะนั้น ควรจะให้สมาชิกได้มีเวลาพิจารณาให้รอบคอบก่อน แยกทางฝ่าย มรว. เสนีย์ฯ เห็นว่า ควรจะให้มีการลงมติก่อนในเวลานั้นเลย ทำให้นายเลียงฯ บังเกิดความไม่พอใจ และเมื่อลงมติแล้วทางฝ่าย มรว. เสนีย์ฯ เป็นฝ่ายชนะ จึงยังยอให้นายเลียงฯ เกิดความไม่พอใจยิ่งขึ้นไปอีก^{๓๗} ดังนั้นเมื่อเกิดความขัดแย้งในการคัดเลือกตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งทางฝ่ายนายเลียงฯ เป็นฝ่ายแพ้ก็จึงนำไปสู่ความแตกแยกภายในพรรคที่สุด

ความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยครั้งต่อมาเกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นใหม่ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๑ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกพรรคในปัญหาการกำหนดตัวบุคคลเข้ารับการเลือกตั้งในเขตจังหวัดพระนคร ซึ่งกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เพียง ๔ คนเท่านั้น ทางพรรคประชาธิปไตยมีมติให้ส่งผู้สมัคร ๔ คน คือ นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น มรว. เสนีย์ ปราโมช รองหัวหน้าพรรค มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เลขาธิการพรรค และ ร.ค.อ.ภิเศก พรหมายน ในนามของพรรคประชาธิปไตย

เมื่อพรรคมีมติออกไปเช่นนี้แล้วก็สร้างความไม่พอใจให้แก่สมาชิกพรรค ๒ คน คือ ดร.โชติ คุ้มพันธ์ กับ นายสุวิชัย พันธเศรษฐ์ ซึ่งทั้งคู่มีความประสงค์จะลงสมัครรับเลือก-

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ตั้งในเขตพระนครเช่นกัน โดยเฉพาะ คร.โชติ คุ่มพันธุ์ นั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดพระนครอยู่ก่อนแล้ว แต่ทางพรรคก็ขอให้ คร.โชติ คุ่มพันธุ์ ไปลงสมัครที่จังหวัด ปทุมธานีซึ่งเป็นภูมิสำเนาเดิมของ คร.โชติ เองซึ่งทางพรรคคิดว่าจะได้รับเลือกตั้งอย่างแน่นอน ส่วนนายสุวิชัย พันธุ์เกษร นั้นเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ ทางพรรคก็ขอให้ไปสมัครที่จังหวัดเชียงใหม่เหมือนเดิม แต่ทั้งสองคนไม่ยอมปฏิบัติตามมติของพรรค และในที่สุดก็ได้แยกตัวออกไปจากพรรค แล้วลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตพระนคร โดยไม่ใช่ชื่อของพรรคแต่อย่างใด

ความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่งในช่วงนี้เกิดขึ้นเมื่อมีความขัดแย้งระหว่าง นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรค กับ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ก่อตั้งพรรคและอดีตเลขาธิการพรรค สาเหตุของความขัดแย้งนี้เกิดมาจากการที่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ตั้งงบประมาณเพิ่มเติมเงินเดือนให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกคนละหนึ่งพันบาท โดยได้แต่งตั้งให้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นประธานคณะกรรมการวิสามัญงบประมาณประจำปี ๒๔๘๒ นายควงฯ ได้เห็นชอบกับคณะกรรมการ ในขณะที่ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งก็เป็นหนึ่งในกรรมการชุดนั้นด้วยได้คัดค้านแต่ก็ไม่สำเร็จ

เมื่อนำเอาเรื่องนี้เข้าสู่การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่า มรว.คึกฤทธิ์ฯ ได้ลุกขึ้นอภิปรายคัดค้าน แต่ก็ได้รับการตอบโต้จากนายควงฯ และหลังจากที่ได้มีการอภิปรายกันอย่างรุนแรงพอสมควรแล้วก็ได้มีการลงมติขึ้น ปรากฏว่าเสียงส่วนใหญ่มีมติให้ขึ้นเงินเดือนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในทันทีที่มีการลงมติเรียบร้อยแล้ว มรว.คึกฤทธิ์ฯ ก็ได้เดินลงจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร และเขียนใบลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรทันที ค่อยจากนั้นก็เขียนใบลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปไตย ยื่นให้นายควงฯ หัวหน้าพรรค^{๓๔} สำหรับ มรว.คึกฤทธิ์ฯ นี้ในเวลาต่อมาคือในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ได้ร่วมกับสมาชิกพรรคประชาธิปไตยบางส่วนที่แยกตัวออกมาตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ชื่อว่า "พรรคกิจสังคม"

^{๓๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

ผลจากความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์ในช่วงเวลานี้จะเห็นได้ว่ามีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งพรรคเป็นส่วนมาก สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นในความแตกแยกระหว่างสมาชิกผู้ก่อตั้งเหล่านี้ก็คือ สมาชิกที่มาารวมตัวกันก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมา นั้นมิได้มีอุดมการณ์ในทางการเมืองร่วมกันแต่อย่างใด หากแต่มาารวมกันได้เพราะมีศัตรูในทางการเมืองร่วมกันคือ นายปรีดี พนมยงค์ เท่านั้น และสิ่งที่ส่งเสริมให้พรรคประชาธิปัตย์ในเวลานั้นแตกแยกกันได้ง่ายก็คือ การที่สมาชิกของพรรคในขณะนั้นต่างก็เห็นว่าคนมีความสำคัญมากกว่าพรรค สมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคนได้รับการเลือกตั้งมาเพราะตัวบุคคล มิใช่พรรค การที่เข้ามาารวมกับพรรคการเมืองก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือพรรคมากกว่าจะคิดว่าพรรคนั้นสำคัญกว่าคน^{๓๕} ดังนั้นเมื่อมีความขัดแย้งกันจึงก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นมาได้ง่ายดายมาก

จากความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์นี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบรรณพรรคการเมืองในด้านการให้กำเนิดพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาอย่างน้อยก็ ๒ พรรคคือ พรรคประชาชน และพรรคกิจสังคม ซึ่งต่างก็เป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทในทางการเมืองไทยมากพอควรทีเดียว

๓. พรรคการเมืองในช่วงที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๔

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ ประเทศไทยมีการปกครองโดยปราศจากพรรคการเมือง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เดินทางไปทัศนจารรอมโลกมาจึงได้แลเห็นถึงความสำคัญของการมีพรรคการเมืองเหมือนอย่างประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองคือสภาผู้แทนราษฎร และได้รับการพิจารณาอนุมัติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๘๘

หลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้วก็

^{๓๕} นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว

ตารางที่ ๒

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคเสรีมนังคศิลา	๘๖	๕๓.๗๕
๒.	พรรคประชาธิปัตย์	๓๐	๑๘.๗๕
๓.	พรรคเสรีประชาธิปไตย	๑๑	๖.๘๗
๔.	พรรคธรรมาธิปัตย์	๕	๓.๑๓
๕.	พรรคเศรษฐกร	๕	๓.๑๓
๖.	พรรคชาตินิยม	๓	๑.๘๗
๗.	พรรคขบวนการไฮคปาร์ค	๒	๑.๒๕
๘.	พรรคอิสระ	๒	๑.๒๕
๙.	ไม่สังกัดพรรค	๔	๒.๕๐
	รวม	๑๖๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา: กรมมหาดไทย รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของกระทรวง
มหาดไทย เล่ม ๑ (พระนคร : โรงพิมพ์กระษาศาไทย, ๒๕๐๐) หน้า ๑๘๗-

๑๕๘.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้มีผู้มาขอจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองกันเป็นจำนวนมาก มีทั้งพรรคการเมืองที่เคยมีมาก่อนในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕ และ พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ รวมแล้วนับตั้งแต่เริ่มประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้ จากปี พ.ศ. ๒๔๘๕ มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ มีพรรคการเมืองทั้งสิ้นถึง ๓๐ พรรคด้วยกัน โดยก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ มีพรรคการเมืองทั้งสิ้น ๒๓ พรรค และหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปผ่านไปแล้วก็ยังมีผู้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาอีก ๗ พรรค ในที่นี้จะกล่าวถึงทุกพรรคคงจะกล่าวถึงเฉพาะพรรคการเมืองที่มีความสำคัญและมีบทบาทในทางการเมืองเท่านั้น

พรรคการเมืองที่จัดตั้งมาในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ที่มีความสำคัญและมีบทบาทในทางการเมืองโดยดูจากผลการเลือกตั้งเป็นหลักนั้นมีเพียง ๕ พรรคเท่านั้น คือ

๑. พรรคเสรีมนังคศิลา เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่และมีความสำคัญมากที่สุดในช่วงเวลานั้นเพราะเป็นพรรครัฐบาลที่คุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรไว้ได้ ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พรรคนี้นี้มีสมาชิกที่อยู่ในสภาผู้แทนราษฎรอยู่ประมาณ ๔๐ กว่าคน พรรคนี้อีกจัดตั้งขึ้นมาโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยทำการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลเข้ามาเป็นสมาชิก เกี่ยวกับรายละเอียดของพรรคเสรีมนังคศิลานี้จะกล่าวถึงในหัวข้อ ๓.๑ เรื่อง พรรคเสรีมนังคศิลากับความแตกแยก ต่อไป

๒. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่มีมาก่อนในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕ แต่ได้สลายตัวไปเมื่อเกิดการรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ พรรคนี้ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งโดยบรรดาสมาชิกพรรคคนเก่าๆ เช่น นายควง อภัยวงศ์ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ นายใหญ่ ศวิชชาติ นายพ่อง สิทธิชูธรรม หลวงอังคณาบุรุษ ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้มีกลุ่มนายทหารเรือที่ต้องออกจากราชการเนื่องจากกรณีกบฏแมนฮัตตันเข้ามาร่วมด้วย เช่น พล.ร.ต. ทหาร ขำหิรัญ, พล.ร.ต. ชลิต ฤกษ์อำร, พล.ร.ต. แชน บิจูสานนท์ เป็นต้น ๕๐ พรรคประชาธิปไตยยังคงมี นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคเช่นเดิม ส่วนเลขาธิการ

๕๐ สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๕", หน้า ๓๕.

พรรคได้แก่ นายใหญ่ ศวิตชาติ พรรคประชาธิปไตยนี้ทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้านและต่อต้านพรรครัฐบาลมาตลอดช่วงเวลานี้

๓. พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคนี้ก่อตั้งโดยนายเมฆ รัตนประสิทธิ์ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนอื่นๆ ที่ได้รับการเลือกตั้งมาในปี ๒๔๕๕ เช่น นายบุญคุ้ม จันทศรี-สุริยวงศ์ ร.ท. จารุมุข เรืองสุวรรณ นายประสิทธิ์ จุลละเทศ ฯลฯ มีแนวนโยบายโน้มเอียงไปในทางสังคมนิยมเสรี โดยมี นายเมฆ รัตนประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรค และ ร.ท. จารุมุข เรืองสุวรรณ เป็นเลขาธิการพรรค ในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พรรคนี้ได้รับเลือกตั้งเป็นอันดับที่สามรองจากพรรคเสรีมนังคศิลาและพรรคประชาธิปไตย

๔. พรรคธรรมาธิปไตย พรรคนี้เป็นพรรคที่สนับสนุน จอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยมี ร.ค.อ. เปี่ยม บุญยโชติ เป็นหัวหน้า^๑ และนายล้วน เวชชาลินนท์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้เคยได้มีการจัดตั้งมาแล้วครั้งหนึ่งโดยหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้จัดตั้ง

๕. พรรคเศรษฐกิจ เป็นพรรคที่มีแนวนโยบายไปในทางสังคมนิยม มีนายเทพ โชติมุขิต เป็นหัวหน้าพรรค นายหิม ภูริพัฒน์ เป็นรองหัวหน้าพรรค และมีนายแคล้ว นรปิติ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้เป็นความพยายามที่จะรวบรวมนักการเมืองในพรรคสหชีพที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในขบวนการสังคมนิยม^๒

นอกจากนี้ก็เป็นพรรคเล็กพรรคน้อยที่มีที่นั่งในสภาผู้แทนเพียง ๒-๓ คน ซึ่งไม่มีบทบาทและความสำคัญในทางการเมืองมากนัก คือ พรรคชาตินิยม พรรคอิสระ และพรรคขบวนการไฮค์ปาร์ค

อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้งเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ได้ปรากฏว่ามีการใช้อิทธิพลในทางการเมืองทำการทุจริตในการเลือกตั้งเพื่อช่วยเหลือแก่ผู้สมัครของพรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งเป็นพรรครัฐบาล ทำให้เกิดการต่อต้านจากประชาชนโดยมีการชุมนุมและเดิน

^๑ เป็นเลขาธิการคนสนิทของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม

^๒ สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสถาบันของระบบพรรคการเมืองของไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๕๑๔", หน้า ๓๖.

ตารางที่ ๓

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๐

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคสหภูมิ	๔๔	๒๓.๕๐
๒.	พรรคประชาธิปัตย์	๓๘	๒๐.๓๘
๓.	พรรคเสรีชน	๖	๓.๓๕
๔.	พรรคเสรีประชาธิปไตย	๕	๒.๖๓
๕.	พรรคเสรีนิคมศิลา	๔	๒.๑๐
๖.	พรรคชาตินิยม	๑	๐.๕๒
๗.	พรรคขบวนการไทยปาร์ค	๑	๐.๕๒
๘.	พรรคอิสระ	๑	๐.๕๒
๙.	ไม่สังกัดพรรค	๕๕	๒๖.๘๓
	รวม	๑๖๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของกระทรวง-
มหาดไทย เล่ม ๒ (ม.บ.ป.), หน้า ๕๖.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขบวนการคัดค้านการเลือกตั้งในครั้งนี้ ประกอบกับเกิดความแตกแยกระหว่างผู้นำภายในพรรค เสริมนังคศิลา คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้โอกาสทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ และได้ดำเนินการให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นมาใหม่อีกครั้งในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าวนี้ก็ได้มีพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่อีก ๗ พรรค พรรคที่สำคัญมีดังนี้คือ

๑. พรรคสหภูมิ พรรคนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากเกิดความแตกแยกภายในพรรค เสริมนังคศิลา ระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ โดยภายในพรรค เสริมนังคศิลา พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ สามารถกุมอำนาจไว้ได้ จอมพลสฤษดิ์ก็เมื่อเห็นว่าอำนาจทางการเมืองของตนในพรรค เสริมนังคศิลานั้น ไม่มีความหมายต่อไปอีกแล้ว จึงได้หาทางที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่อีกพรรคหนึ่ง ^{๕๓} โดยมี นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายสงวน จันทรสาขา น้องชายต่างบิดาของจอมพลสฤษดิ์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้จึงมีนโยบายให้การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ และต่อต้านพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ สมาชิกพรรคนี้ได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรค เสริมนังคศิลาส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคการเมืองใด รวมแล้วมีประมาณ ๒๐ คน ^{๕๔}

๒. พรรคชาติสังคม พรรคนี้ตั้งขึ้นภายหลังจากการเลือกตั้งเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ ผ่านพ้นไปแล้วไม่กี่วัน เพื่อเป็นการรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาล ให้เป็นพรรคใหญ่พรรคเดียว โดยทำการรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยสังกัดพรรค เสริมนังคศิลา มารวมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนจากพรรคสหภูมิ มีจอมพลสฤษดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ และพลเอกถนอม กิติขจร เป็นรองหัวหน้าพรรค และมีพลโทประภาส จารุเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค นายสงวน จันทรสาขา เป็น

^{๕๓} "ทหารเก่า" (นามแฝง), "พรรคการเมืองในประเทศไทย" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๗ (๑๒ ตุลาคม ๒๕๐๓), หน้า ๒๒.

^{๕๔} ชัยภักดิ์ บุณพัตน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน, หน้า ๒๖๓.

ผู้ช่วยเลขาธิการพรรค

พรรคการเมืองที่มีอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๕๐๑ นี้ ถูกยกเลิกไปทั้งหมดเมื่อมีการปฏิวัติในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คณะปฏิวัติได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๕ ที่ใช้อยู่ และมีคำสั่งห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมืองโดยเด็ดขาดอันเป็นผลให้ประเทศไทยต้องอยู่ภายใต้การปกครองที่ไม่มีพรรคการเมืองอีกครั้งหนึ่ง

๓.๑ พรรคเสรีมนังคศิลากับความแตกแยก

พรรคการเมืองของไทยในช่วงเวลานี้เป็นที่ปรากฏว่ามีเพียงพรรคเสรีมนังคศิลา พรรคสหภูมิ พรรคชาติสังคม และพรรคประชาธิปไตยเท่านั้นที่มีบทบาทในทางการเมืองมากที่สุด แต่คงมีเพียงพรรคเสรีมนังคศิลาเท่านั้นที่มีบทบาทโดดเด่นเหนือกว่าพรรคการเมืองต่างๆ เพราะเป็นพรรคที่เป็นพรรครัฐบาลและเป็นพรรคที่มีความแตกแยกภายในพรรคอย่างรุนแรง ในที่นี้จึงจะศึกษาถึงปัญหาความแตกแยกภายในพรรคเสรีมนังคศิลาในฐานะที่เป็นอีกแง่มุมหนึ่งของพัฒนาการของพรรคการเมืองไทย และในฐานะที่มีส่วนต่อการก่อเกิดของพรรคการเมืองอื่นๆอีกหลายพรรคในช่วงเวลาต่อมาอีกด้วย

ก. การก่อตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา

การก่อตัวของพรรคเสรีมนังคศิลามีจุดเริ่มต้นมาจากการรัฐประหารเมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ ซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ จอมพล ป.พิบูลสงครามได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีทำการปกครองประเทศ ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงครามตระหนักถึงความจำเป็นในการที่จะรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ให้การสนับสนุนตัวให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนเพื่อสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐบาล แต่ในขณะนั้นยังมีได้มีการยกเลิกคำสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองจึงยังมีได้มีการจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองขึ้นมาอย่างเปิดเผย แต่เสี่ยงไปตั้งเป็น คณะกรรมการ โคมิตีของคณะรัฐมนตรี เรียกชื่อว่า "คณะกรรมการนิติบัญญัติ" โดยมีพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการ ๕๕ หน้าของคณะกรรมการชุดนี้คือ

๕๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔ อ้างถึง ประจวบ ทองอุไร, สันยุคมิก (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริกา, ๒๕๐๐), หน้า ๔๐-๔๑.

พิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ที่จะถูกนำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรล่วงหน้าก่อน และเสนอแนวความคิดเห็นต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนความคิดเห็นและร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ที่รัฐบาลเป็นฝ่ายเสนอ งานต่างๆ ที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการนี้ถือว่าเป็นมติที่สมาชิกฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลทั้งหมดจะต้องปฏิบัติตามในสภาผู้แทนราษฎร การปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุดนี้จึงมีสภาพคล้ายคลึงกับการปฏิบัติหน้าที่ของพรรคการเมืองฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลไปโดยปริยาย

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้ว คณะกรรมการชุดนี้ก็ได้กลายเป็นพรรคเสรีมันังคศิลา โดยมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาทิเช่น นางแรม พรหม บุญประสพ พระยาบริรักษ์ เวชการ หลวงสัมฤทธิ์สุขุมวาท นายโชติ คุณเกษม พระยาลักษณ์ธรรมประคัลภ์ หลวงอรรดพรพิศาล นายสุรพงษ์ ศิริวัณน์ พระยาสาลีรัฐวิภาค ขุนคงฤทธิศึกษากร นายเพทาย อมาตยกุล พันเอกนายวรการบัญชา นายเทียม ๗ สงขลา ฯลฯ และอีกส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกในคณะรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๘๐ ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๒ อยู่ อาทิเช่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จอมพลผิน ชุณหวัน พลเรือเอกหลวงยุทธศาสตร์โกศล พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลฟื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี พลเรือเอก หลวงสุนาวิน วิวัฒน์ ฯลฯ

ด้วยการก่อตั้งของพรรคเสรีมันังคศิลานี้มาจากการใช้บารมีของผู้นำในทางการเมืองในขณะนั้นคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกพรรค พรรคเสรีมันังคศิลาจึงเป็นอีกพรรคหนึ่งที่ถือกำเนิดขึ้นมาในรัฐบาล และมีโอกาสง่ายต่อการแตกแยกเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาภายในพรรคเพราะไม่มีอุดมการณ์หรืออุดมคติอันใดเป็นที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกไว้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นอกจากบารมีของผู้นำพรรค คือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม

ข. ความแตกแยกภายในพรรคเสรีมันังคศิลา

ความแตกแยกภายในพรรคเสรีมันังคศิลานั้นพื้นฐานมาจากความขัดแย้งและการแข่งขันในการมีอำนาจระหว่างผู้นำภายในพรรค ซึ่งโดยที่พรรคเสรีมันังคศิลาในเวลา

เมื่ออยู่ในเชิงพฤติกรรมแล้วเราจะพบว่าภายในพรรคเสรีมนังคศิลาประกอบไปด้วยกลุ่มสำคัญที่รวมกันอยู่ ๓ กลุ่มคือ ^{๕๖} กลุ่มของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นอดีตรัฐมนตรีที่เคยทำงานร่วมกับ จอมพล ป.พิบูลสงคราม มาตั้งแต่สมัยเรื่องอำนาจก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เช่น นายวรการบัญชา หลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนายทหารบางคนที่มีส่วนในการรัฐประหาร ปี ๒๔๙๐ เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี พลตรีเกา เพียรเลิศ บริษัทบุษยกิจ เป็นต้น รวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย

กลุ่มของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ^{๕๗} กลุ่มนี้มีอำนาจมากที่สุดภายในพรรคเสรีมนังคศิลา เพราะเป็นกลุ่มที่สามารถควบคุมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ส่วนใหญ่ไว้ได้ และยังมีสมาชิกประเภทที่ ๒ ให้การสนับสนุนอยู่ไม่น้อย คนสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ จอมพลฉัตร ชูหวัน พลตรีประมาธ อภิเรกสาร

กลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ส่วนใหญ่จะเป็นนายทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ ที่เป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ และยังมีสมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ ๑ อยู่ในกลุ่มนี้ไม่น้อยเหมือนกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่ไม่ได้รับความสนใจหรือได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ทำให้มาเข้ากับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลุ่มนี้ไม่ค่อยมีบทบาทในพรรคเสรีมนังคศิลาเท่าใดนัก เนื่องจากโดนบีบคั้นจากกลุ่มของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์

ในบรรดากลุ่มใหญ่ๆนี้ก็ยังคงประกอบไปด้วยกลุ่มย่อยๆที่มีผู้นำย่อยให้การสนับสนุนต่อผู้นำกลุ่มใหญ่อีกทีหนึ่ง ^{๕๘} ดังนั้นความเข้มแข็งของพรรคจึงขึ้นอยู่กับการประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ หากเกิดความขัดแย้งขึ้นมาก็ย่อมจะทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นได้มากที่สุด

^{๕๖} ชงไชย แสงประคับ, "การศึกษาเชิงเปรียบเทียบพรรคการเมืองไทย ศึกษาเฉพาะกรณีพรรคเสรีมนังคศิลา กับพรรคสหประชาไทย", (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๕๗.

^{๕๗} บางที่มีคนเรียกว่า "กลุ่มชอยราชครู"

^{๕๘} ชงไชย แสงประคับ, "การศึกษาเชิงเปรียบเทียบพรรคการเมืองไทย ศึกษาเฉพาะกรณีพรรคเสรีมนังคศิลา กับพรรคสหประชาไทย", หน้า ๑๔๒.

ความซัดแย้งอันเป็นสาเหตุของความแตกแยกภายในพรรคเสรีมิ่งคคิลาเป็นส่วนใหญ่เป็นความซัดแย้งกันระหว่างพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งที่แต่เดิมทั้งสองคนนี้เคยเป็นเพื่อนรักกันมาก่อน ทั้งคู่เริ่มมามีความซัดแย้งกันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในเรื่องการค้าปิ่นเดือนเพื่อนำผลกำไรมาขยายฐานอำนาจทางการเมือง ^{๔๕} เพราะฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ จับได้ว่าฝ่ายพลตำรวจเอกเผ่า เอรักเอาเปรียบในการแบ่งผลกำไรอย่างไม่ยุติธรรม ทำให้เกิดความไม่พอใจกันขึ้นมาและยิ่งมากขึ้นเมื่อฝ่ายพลตำรวจเอกเผ่า สามารถกุมอำนาจภายในพรรคเสรีมิ่งคคิลาเอาไว้ได้ โดยที่ทางฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ แทบจะไม่มีตำแหน่งสำคัญๆใดๆเลยในพรรค ความซัดแย้งระหว่างทั้งสองจึงมีอยู่ตลอดเวลา

ความซัดแย้งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความซัดแย้งระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงครามกับ จอมพลสฤษดิ์ จอมพลสฤษดิ์ นั้นมีความไม่พอใจจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นอย่างมากในการตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งทางจอมพล ป.พิบูลสงคราม มักจะตั้งแต่คนใกล้ชิดที่เคยร่วมงานกันมาก่อน เช่น พลโทประยูร ภมรมนตรี พลเอกมังกร พรหมโยธี พลเอกเกา เพียรเลิศ บริษัทวิทยุทหกิจ ฯลฯ ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆในคณะรัฐบาล ^{๔๖} ในขณะที่ทางกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารหนุ่มมักจะไม่ค่อยได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆในคณะรัฐบาลเลย บรรดาสมาชิกกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ จึงไม่ค่อยจะมีความพอใจมากนัก

ในอีกกรณีหนึ่งที่สร้างความไม่พอใจให้แก่จอมพลสฤษดิ์ เป็นอย่างมากคือ กรณีความซัดแย้งในเรื่องกองสลากกินแบ่งซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญสำหรับพรรค ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้อำนวยการอยู่นั้นก็ได้แบ่งเงินส่วนที่จะส่งให้พรรคนำไปใช้สนับสนุนกลุ่มของตัว เมื่อการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๐๐ ผ่านไปอย่างไม่เรียบร้อย และทางจอม-

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

พลสดุชกัา ใ้สนับสนุนให้สมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลากรุ่มหนึ่งแยกตัวออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่ชื่อว่า พรรคสหภูมิ โดยมีนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายสงวน จันทรสาขา น้องชายค่างบิคาของจอมพลสดุชกัา เป็นเลขาธิการพรรค ทางกรุ่มของพลตำรวจเอกเผ่าฯ และ กรุ่มของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่พอใจยุ้งให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้าควบคุมกองสลากรินแ่มงเอง โดยส่งให้นายปุ่น จาคิกวณิช เข้าไปควบคุมการใช้จ่ายเงินของกองสลากรินแ่มงและออกระเบียบควบคุมใหม่ โดยให้ส่งเงินรายรับทั้งหมดผ่านกระทรวงการคลัง เมื่อต้องการจะใช้จ่ายสิ่งใ้จิงให้ไปเบิกเป็นรายการๆไป การกระทำเช่นนี้จิงยอมเป็นการชั้คผลประโยชน์ของจอมพลสดุชกัา อย่างแน่นอน ความไม่พอใจของจอมพลสดุชกัา จิงทวีมากขึ้น

ความชั้คแ่ียงภายในพรรคเสรีมนังคศิลาบิ่งรุนแรงขึ้นกว่าเดิมอีกเมื่อทางฝ่ายของจอมพลสดุชกัา ที่เป็นรัฐมนตรีอยู่ในรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ใ้ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี โดยอ้างว่าทางพรรคใ้ละเมิดคัสัญญาที่ใ้ใ้ว่าจะจักการใ้พลตำรวจเอกเผ่าฯ พ้นจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ เพราะเป็นคัวการทำให้ประชาชนรังเกียจเนื่องจากการทุจริตในการเลือกคั้ง ซึ่งทางจอมพล ป.พิบูลสงคราม หัวหน้าพรรค และพลตำรวจเอกเผ่าฯ ก็ใ้คักกลงเงื่อนใ้ว่าจะปฏิบัติคัมคัันที่ที่ พลตำรวจเอกเผ่าฯ ใ้เป็นรัฐมนตรีว่ากรกระทรวงมหาคไทยแล้ว แต่เมื่อพลตำรวจเอกเผ่าฯ ใ้เป็นรัฐมนตรีว่ากรกระทรวงมหาคไทยแล้วกลับไม่ยอมปฏิบัติคัมคัสัญญา^{๕๑}

หลังจากนั้นจอมพลสดุชกัา ก็ใ้ค้นำสมาชิกสภาผู้แทนประเกท ๒ ที่อยู่ในกรุ่มของคนลาออกจากกรเป็นสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลาโดยใ้เหตุผลว่า สมาชิกประเกทที่ ๒ ไม่ควรสังกัดพรรคการเมืองใ้เพราะใ้รับการคั่งคั้งมาจากพระมหาคษัตริย์ หากสมาชิกประเกทที่ ๒ สังกัดพรรคการเมืองใ้แล้วหากภายหลังพรรคการเมืองนั้นมิใ้เป็นรัฐบาลก็จะทำให้คองกลายเป็นฝ่ายค่านรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพะเจ้าอยู่หัวไปคัวย จิงขอลาออกจากกรเป็นสมาชิกพรรค มีผู้ที่ร่วมลาออกในครั้งนีถึง ๔๒ คนคัวยกันซึ่งเป็นจำนวนที่มาก

^{๕๑} เรื่องใ้คยวกัน, หน้า ๑๕๐.

เกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ในขณะนั้นด้วยซ้ำ การที่สมาชิกลาออกจากพรรคเสรีมนังคศิลาเป็นจำนวนมากเช่นนี้ใ้ก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลพรรคเสรีมนังคศิลาเป็นอย่างมาก

ผลจากความแตกแยกภายในพรรคเสรีมนังคศิลา ประกอบความเสื่อมศรัทธาในหมู่ประชาชนทำให้เป็นโอกาสอันดีสำหรับจอมพลสฤษดิ์ และคณะในการเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากคณะรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไว้ได้เมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ เป็นผลให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศอภุชชัยการเมืองไปอยู่ในต่างประเทศ

เมื่อสิ้นผู้นำพรรคไปแล้ว สมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลาก็กวักกันแยกกระจัดกระจายออกไป จนทำให้พรรคเสรีมนังคศิลาหมดบทบาทไปจากการเมืองไทย และเมื่อเกิดการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ พรรคเสรีมนังคศิลาก็ตึงกาลดับสูญไปพร้อมกับพรรคการเมืองอื่นๆ ในยุคเดียวกัน

เมื่อวิเคราะห์ถึงความแตกแยกภายในพรรคเสรีมนังคศิลาแล้วก็จะพบถึงข้อเท็จจริงว่า พื้นฐานของความแตกแยกนั้นอยู่ที่ความขัดแย้งกันระหว่างผู้นำกลุ่มภายในพรรคในความพยายามจะแย่งกันกุมอำนาจทางการเมืองไว้ในกลุ่มคน และโดยที่สมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคต่างก็เข้ามาร่วมกับพรรคเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนเฉพาะตัวและเพราะบารมีของผู้นำพรรคเท่านั้น เมื่อพรรคแตกแยกพรรคจึงต้องล้มเลิกไปในที่สุด พรรคเสรีมนังคศิลาเป็นรากฐานในการให้กำเนิดพรรคการเมืองในช่วงหลังขึ้นมาหลายพรรคที่เกี่ยวข้อง เช่น พรรคสหประชาไทย พรรคชาติไทย เป็นต้น

๔. พรรคการเมืองช่วงที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑

การยึดอำนาจการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ได้ทำให้ประเทศไทยปราศจากพรรคการเมืองมาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ยินยอมให้มีการเลือกตั้งและจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาได้ พรรคการเมืองจึงได้ปรากฏขึ้นมา

ตารางที่ ๔

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคสหประชาไทย	๗๖	๓๔.๗๐
๒.	พรรคประชาธิปไตย	๕๗	๒๖.๐๓
๓.	พรรคแนวประชาธิปไตย	๗	๓.๑๘
๔.	พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ	๔	๑.๘๓
๕.	พรรคประชาชน	๒	๐.๘๑
๖.	พรรคสมมาชีพช่วยชาวนา	๑	๐.๔๖
๗.	พรรคเสรีประชาธิปไตย	๑	๐.๔๖
๘.	ไม่สังกัดพรรค	๗๑	๓๒.๖๒
	รวม	๒๑๘	๑๐๐.๐๐

ที่มา: กรมการปกครอง, รายงานวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๑๓), หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีกครั้งหนึ่ง แต่ลักษณะของการรวมตัวเป็นพรรคการเมืองในช่วงนี้ก็มิได้มีความแตกต่างไปจากอดีตแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ต่อรองในทางการเมืองมากกว่าจะรวมกันเพื่ออุดมการณ์หรือแนวนโยบาย พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นมาในช่วงนี้มีถึง ๑๗ พรรคด้วยกัน และมีพรรคที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการเมืองไทยในช่วงเวลานั้นเพียง ๓-๔ พรรคเท่านั้น คือ

๑. พรรคสหประชาไทย เป็นพรรคที่จัดตั้งขึ้นมาโดยรัฐบาลในช่วงเวลานั้น มีจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าพรรค มีพลเอกประภาส จารุเสถียร นายพจน์ สารสิน และพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค และมีพลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ เป็นเลขาธิการพรรค สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในช่วงก่อน รายละเอียดเกี่ยวกับพรรคนี้จะกล่าวถึงในหัวข้อ ๔.๑ เรื่องพรรคสหประชาไทยกับความแตกแยกต่อไป

๒. พรรคประชาธิปไตย เป็นเพียงพรรคเดียวที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ พรรคนี้ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาอีกโดยมี มรว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค แทนนายควง อภัยวงศ์ ที่ถึงแก่กรรมไปก่อนจะมีการอนุญาตให้มีการตั้งพรรคการเมืองได้ มีคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ สมาชิกเก่าของพรรคเป็นรองหัวหน้าพรรค และมีนายใหญ่ ศวิตชาติ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคประชาธิปไตยในช่วงนี้ได้มีการดึงเอาคนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคมากขึ้น ในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๒ พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับที่ ๒ รองจากพรรคสหประชาไทย จึงทำหน้าที่เป็นพรรคฝ่ายค้านตลอดช่วงสมัยนี้

๓. พรรคแนวประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองของนักการเมืองหน้าใหม่และปัญญาชนในสมัยนั้น มี ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว เป็นหัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรค และมีนายบุญเย็น วอทอง อดีตอาจารย์สถาบันวัฒนธรรมบริหารศาสตร์กับ พันตรีสมาน ทองอร่าม เป็นรองหัวหน้าพรรค ในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๒ พรรคนี้ได้รับเลือกตั้งเป็นอันดับที่ ๓ รองจากพรรคสหประชาไทย และพรรคประชาธิปไตย

๔. พรรคแนวร่วมเสรีชน เป็นพรรคการเมืองในแนวทางสังคมนิยมที่วิวัฒนาการมาจากพรรคเสรีชนกรในสมัยก่อน มีนายเทพ โชติพันธุ์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายพรชัย แสงชัย เป็นเลขาธิการ สมาชิกส่วนมากจะเป็นนักการเมืองสายสังคมนิยม เช่น นายแคล้ว นรปิติ นายสุธี ภูวนันท์ นายทองใบ ทองเปาว์ เป็นต้น ในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๒ พรรคนี้ได้รับ การเลือกตั้งมาเป็นอันดับที่ ๔

นอกจากพรรคการเมืองเหล่านี้แล้วยังมีพรรคการเมืองเล็กๆอีกหลายพรรค เช่น พรรคประชาชนของนายเลียง ไชยกาล พรรคอิสระ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคเพื่อหาพลังทางการเมืองในสภาของนายโกศล ไกรฤกษ์ พรรคท้องถิ่นก้าวหน้าของนายชานาญ บุณรัตน์ เป็นต้น

พรรคการเมืองเหล่านี้ถูกยกเลิกไปเมื่อเกิดการปฏิวัติในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ นำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร และคณะ ทำให้ประเทศไทยต้องหวนกลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการทหารอีกครั้งหนึ่ง

๔.๑ พรรคสหประชาไทยกับความแตกแยก

พรรคสหประชาไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทมากที่สุดในช่วงนี้ และเป็นอีกพรรคหนึ่งที่ประสบกับปัญหาความแตกแยกภายในอย่างรุนแรง จนในที่สุดก็ทำให้พรรคต้องสูญสลายไปคืบเมื่อเกิดการปฏิวัติเมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

ก. การก่อตั้งพรรคสหประชาไทย

หากพรรคเสรีมนังคศิลา มีจุดกำเนิดมาจากคณะรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ แล้ว พรรคสหประชาไทยก็ไม่แตกต่างจากกันนัก เพราะพรรคสหประชาไทยนั้นมีจุดกำเนิดมาจากคณะปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๑ นายทหารในคณะปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้ทำการปกครองประเทศไทยมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐ ปี จึงได้มีการยินยอมให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองได้ และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมา กังนั้นเพื่อที่จะทำให้คณะทหารที่ปกครองประเทศอยู่ในขณะนั้นสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองของกลุ่มตนต่อไปได้ภายในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาเพื่อเป็นรากฐานให้กลุ่ม

ทหารในรัฐสภา ^{๘๒}

พรรคสหประชาไทยมีลักษณะการจักตั้งที่เหมือนกับพรรคเสรีมั่งคศิลาที่เคียวกล่าวคือ เป็นการจักตั้งขึ้นมาโดยคณะทหารที่กุมอำนาจทางการเมืองในระยยะเวลานั้น อยู่เพียงเพื่อหวังผลชั้ชนะในการเลือกตั้ง และเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจต่อไป การไ้มาซึ่งสมาชิกของพรรคสหประชาไทยจึงเป็นการรวบรวมเอาอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในอดีตเข้ามาเป็นสมาชิกร่วมกับสมาชิกของคณะปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหาร

อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรคสหประชาไทยส่วนใหญ่นั้นจะเคยเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่เคยเป็นพรรครัฐบาลมาแล้ว คือ พรรคเสรีมั่งคศิลา และพรรคสหภูมิ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านั้นมักจะเป็นผู้ที่มีโอกาสจะได้รับกาเลือกตั้งสูงมากเพราะมักจะได้รับเลือกตั้งมากด้วยคุณสมบัติของตัวเองมากกว่าชื่อพรรค สมาชิกพวกนี้เข้ามาร่วมกับพรรคสหประชาไทยก็เพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนมากกว่าจะเข้ามารวมเพราะมีจุดร่วมกันในอุดมการณ์ทางการเมือง และเมื่อการเลือกตั้งในปี ๒๕๑๒ ผ่านพ้นไปแล้วทางพรรคสหประชาไทยก็ได้พยายามดึงเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสมาชิกอิสระเข้ามาอยู่ภายในพรรคอีกด้วยเพียงเพื่อที่จะทำให้พรรคมีเสียงข้างมากในสภา

กัวยการรวมตัวของสมาชิกพรรคสหประชาไทยที่ขาดอุดมการณ์เป็นหลักยึด แต่รวมกันไ้เพราะหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้นำพรรคซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น พรรคสหประชาไทยจึงมีสภาพภายในพรรคที่ไม่แตกต่างไปจากพรรคการเมืองใหญ่ๆในอดีต แต่อย่างใด นั่นคือ สมาชิกพรรคจะอยู่ร่วมกันไ้เมื่อมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น แต่หากผลประโยชน์ขัดแย้งกันก็จะมีงั้เกิดความแตกแยกขึ้นมา

๘. ความแตกแยกภายในพรรคสหประชาไทย

ความแตกแยกภายในพรรคสหประชาไทยนั้นก็มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่าง

^{๘๒}อ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตั้งพรรคการเมืองของคณะทหารไ้ใน ชัยวัฒน์ สารสมบัติ, "ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (๒๕๐๐-๒๕๒๔)", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐)

ผู้นำภายในพรรคเป็นสำคัญเหมือนกับพรรคการเมืองอื่นๆที่ผ่านมา ภายในพรรคสหประชา-
ไทยนั้นมีการรวมตัวของสมาชิกพรรคเป็นกลุ่มย่อยอยู่ภายในพรรคอยู่ ๒ กลุ่มใหญ่ๆด้วยกัน
คือ ^{๕๓} กลุ่มของจอมพลถนอม กิตติขจร หรือที่เรียกกันว่า "สายทำเนียบรัฐบาล" สมาชิก
ภายในกลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่ พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ พลโทแสวง เสนาณรงค์ และ
พลตำรวจตรีสง่า กิตติขจร และกลุ่มของพลเอกประภาส จารุเสถียร หรือที่เรียกกันว่า
"สายมหากาไทย" กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาก สมาชิกคน
สำคัญได้แก่ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์

นอกจาก ๒ กลุ่มใหญ่นี้แล้วยังมีกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่สังกัดกับกลุ่มใหญ่ทั้งสองอีก ๒
กลุ่มคือ ^{๕๔} กลุ่มของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนอยู่จำนวน
หนึ่ง และกลุ่มของพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจซึ่งก็มีสมาชิกสภาผู้-
แทนราษฎรอยู่ในกลุ่มจำนวนหนึ่งเช่นกัน

ในพรรคกลุ่มเหล่านี้กลุ่มของพลเอกประภาส จารุเสถียร นับว่าเป็นกลุ่มที่มีอิทธิ-
พลมากที่สุดภายในพรรค แต่ก็มีความใกล้ชิดกับกลุ่มของจอมพลถนอม กิตติขจร อยู่มากเพราะ
พันเอกณรงค์ กิตติขจร ลูกชายของจอมพลถนอมมา นั้นได้สมรสกับลูกสาวของพลเอกประภาส
จึงทำให้สองกลุ่มนี้ไม่มีการแยกตัวให้เห็นเด่นชัดมากนัก แต่ก็ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ซึ่งผิดกับ
กลุ่มของพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ ที่ค่อนข้างจะมีความแตกแยกกับกลุ่มของพลเอก
ประภาส เป็นอย่างมาก

ความขัดแย้งอันนำไปสู่ความแตกแยกภายในพรรคสหประชาไทยนั้นเริ่มมีเค้ามา
ตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้งปี ๒๕๑๒ แล้ว โดยในการคัดเลือกตัวผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งใน
นามพรรค กลุ่มสายทำเนียบรัฐบาลโดยพลโทแสวง เสนาณรงค์ มีความเห็นว่าควรส่งผู้

^{๕๓} ชงไชย แสงประคัม, "การศึกษาเชิงเปรียบเทียบพรรคการเมืองไทย ศึกษา
เฉพาะกรณีพรรคเสรีมนังคศิลากับพรรคสหประชาไทย", หน้า ๔๓.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

สมัครหน้าใหม่ที่มีความซื่อสัตย์ต่อพรรค แก่กลุ่มของพลเอกประภาส จารุเสถียรและ พล-
อากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ให้ความสนใจแก่ความจริงรักภักดีของผู้สมัครในนามพรรคต่อ
ตนเองมากกว่าพรรคจึงจะส่งพวกอภิมหาสมาคมสภาผู้แทนราษฎรที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของพล-
เอกประภาส ทำให้สองฝ่ายมีความขัดแย้งกัน แม้ว่าปัญหานี้จะได้รับการประนีประนอม
โดยฝ่ายของพลเอกประภาส เป็นฝ่ายได้เปรียบโดยพรรคได้ส่งผู้สมัครส่วนใหญ่ที่เป็นอดีต
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเสรีมนังคศิลาและพรรคสหภูมิเข้ารับการ เลือกตั้งก็ตามแต่
ก็ยังผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันตามอีกในภายหลัง

เมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไปภายในพรรคสหประชาไทยก็ยิ่งมีความแตกแยกมาก
ขึ้นจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร เพราะสมาชิกสภาผู้แทน-
ราษฎรซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกพลเอกประภาส รู้สึกว่าไม่ได้รับความสนใจจากผู้นำของพรรค
โดยเฉพาะการที่นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ซึ่งเป็นผู้นำในกลุ่มของพลเอกประภาส ไม่ไ้
รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ในขณะที่ได้แต่งตั้งให้ พล.ต.ต. สง่า กิติ-
ขจร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกลุ่ม
ของพลเอกประภาส เกิดความไม่พอใจเพราะเห็นว่าเป็นการแต่งตั้งแบบเล่นพรรคเล่น
พวก แต่งตั้งเฉพาะบุคคลในกลุ่มของจอมพลถนอม กิติขจรเท่านั้น ๕๕

ความขัดแย้งกันระหว่างสองกลุ่มใหญ่โดยการใช้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็น
เครื่องมือในการต่อสู้กันยังคงปรากฏให้เห็นเสมอ ดังเช่น ความขัดแย้งในการพิจารณา
ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณซึ่งออกมาในรูปของความขัดแย้งระหว่างตัวแทนกลุ่ม โดย
ฝ่ายพลเอกประภาส มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นตัวแทนทำการเรียกร้องให้รัฐบาล
จัดสรรงบประมาณให้แก่ตนคนละ ๓ แสนบาท เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่น แต่ฝ่ายของพลโท
แสวง เสนาณรงค์ มีนายเรณู สุวรรณสิทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และพันเอก
สนอง ฅม้งรักษาอาศัย เป็นตัวแทนโต้คัดค้านเพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง

๕๕

Clark D. Neher, "Thailand Toward Fundamental Change"

Asian Survey (March 1970): 132.

ความขัดแย้งนี้ท้ายที่สุดฝ่ายของพลเอกประภาสา เป็นฝ่ายชนะ เพราะได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า

ความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มใหญ่นี้ยังปรากฏในการแก้ไขธรรมนูญของพรรค ในปี ๒๕๑๓ ฝ่ายพลเอกประภาสา นั้นนำโดยนายฉวง เขี่ยมศิลา พยายามที่จะแก้ไขธรรมนูญของพรรค เพื่อตั้งอำนาจภายในพรรคจากกลุ่มสายทำเนียบรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายที่กุมอำนาจในการบริหารงานของพรรคไว้กลุ่มเดียว โดยให้เลิกวิธีการที่ให้หัวหน้าพรรคมีอำนาจใช้สิทธิยับยั้งซึ่งเป็นการลิดรอนอำนาจของจอมพลถนอมฯ หัวหน้ากลุ่มทำเนียบรัฐบาลลง และการแก้ไขอำนาจของเลขาธิการพรรคให้มีอำนาจแท้จริงในสำนักเลขาธิการพรรคจนสามารถควบคุมหัวหน้าสำนักเลขาธิการและเจ้าหน้าที่ในสำนักงานเลขาธิการได้ซึ่งเท่ากับเป็นการทอนอำนาจของพลโทแสวง เสนาณรงค์ สมาชิกคนสำคัญของกลุ่มสายทำเนียบรัฐบาลที่กุมอำนาจอยู่ในสำนักเลขาธิการพรรคโดยตรง

อีกปัญหาหนึ่งที่เป็นความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มนี้ก็คือ การแข่งขันกันเป็นผู้นำพรรคและตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคือจากจอมพลถนอม กิตติขจร ที่เคยปรารถนาจะขอลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองและราชการต่างๆทุกตำแหน่งในปี ๒๕๑๕ พลเอกประภาสา ได้รับการคาดหมายว่าจะได้ครองตำแหน่งสืบต่อจากจอมพลถนอมฯ เพราะเป็นผู้ที่มีความอาวุโสในทุกด้าน แต่ทางด้านบุคคลสำคัญๆในกลุ่มสายทำเนียบรัฐบาลเช่น พลโทแสวง เสนาณรงค์ และ พล.ต.ท.สง่า กิตติขจร นั้นไม่ต้องการให้จอมพลถนอมฯ พ้นจากตำแหน่งผู้นำของพรรคและของประเทศ เนื่องจากจอมพลถนอมฯ คือฐานแห่งอำนาจของบุคคลเหล่านี้ หากไม่มีจอมพลถนอมฯ แล้วบุคคลในกลุ่มนี้จึงเกรงว่าจะต้องสูญเสียอำนาจไปด้วย บุคคลในกลุ่มนี้จึงพยายามทำให้จอมพลถนอมฯ ได้อยู่ในอำนาจต่อไปโดยการคัดอายุราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้แก่จอมพลถนอมฯ เมื่อถึงกำหนดเกษียณอายุ การกระทำเช่นนี้สร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มสายมหาคไทยของพลเอกประภาสา เป็นอย่างมาก เพราะเท่ากับเป็นการยึกเวลาในการเข้ามามีอำนาจของพลเอกประภาสา ออกไปอีก ๑ ปี และในภายหลังเมื่อกลุ่มสายทำเนียบรัฐบาลเริ่มเสื่อมอิทธิพลในขณะที่กลุ่มสายมหาคไทยยังมีอำนาจมากขึ้น ความแตกแยกก็ปรากฏขึ้นเมื่อมีข่าวว่า พลโทแสวง เสนาณรงค์ และ พล-

ตำรวจตรี สง่า กิตติขจร จะแยกตัวออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่^{๕๖} ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้าง ความกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของพรรคเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้สมาชิกพรรคในขณะนั้นลกระไปถึงครึ่งหนึ่งที่เดียว

นอกจากความขัดแย้งและแตกแยกกันระหว่างสองกลุ่มใหญ่ที่กล่าวมาแล้ว ภายในพรรคสหประชาไทยยังมีความขัดแย้งและแตกแยกระหว่างกลุ่มของพลเอกประภาส กับกลุ่มของ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้นอีกด้วย กล่าวคือ พลเอกประภาส ได้พยายามจะลคมบทบาทและอำนาจของ พล.ต.อ.ประเสริฐ ภายใต้งานให้ พล.ต.อ.ประเสริฐ ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสาธารณสุข ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ไม่มีอิทธิพลทางการเมืองแต่อย่างใด^{๕๗} และจากการที่ พล.ต.อ.ประเสริฐ เป็นอธิบดีกรมตำรวจที่ควบคุมกรมตำรวจไว้แต่เพียงผู้เดียวโดยไม่นำพาคือกระทรวงมหาดไทยที่พลเอกประภาส เป็นรัฐมนตรีว่าการอยู่จึงยิ่งสร้างความไม่พอใจให้กับทางกลุ่มของพลเอกประภาส เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ในภายหลังก่อนจะมีการปฏิวัติแล้ว เมื่อ พล.ต.อ.ประเสริฐ จะครบเกษียณอายุราชการจึงไม่ได้รับการต่ออายุราชการให้อีก

ความแตกแยกภายในพรรคสหประชาไทยนี้มีอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเมื่อภายในพรรคสหประชาไทยเกิดความวุ่นวายจากการที่สมาชิกพรรคสหประชาไทยพยายามขอให้รัฐบาลตัดยอดเงินรายจ่ายของรัฐบาลไปเป็นเงินบำรุงจังหวัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละจังหวัด มิฉะนั้นจะไม่ยกมือรับรองร่างกฎหมายงบประมาณของรัฐบาล ความวุ่นวายเช่นนี้จึงเป็นเหตุให้ จอมพลถนอมฯ และคณะทหารทำการปฏิวัติรัฐบาลของตนเองในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ซึ่งการปฏิวัตินี้ยังผลให้พรรคสหประชาไทยต้องสิ้นสุดลงคามไปด้วย

๕. พรรคการเมืองในช่วงที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๓

ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อันเป็นผลให้รัฐบาลเผด็จการ

^{๕๖} "คาหมอลอ" (นามแฝง), "น้องชายนายกเป็นชาวอีกแล้ว" สยามรัฐ (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๔): ๕.

^{๕๗} สุจิต บุญบงการ, "พรรคการเมืองกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะความเป็นสอามันจของระบบพรรคการเมืองของไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๑๔", หน้า ๔๔.

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคประชาธิปัตย์	๗๒	๒๖.๗๗
๒.	พรรคธรรมสังคม	๔๕	๑๖.๗๓
๓.	พรรคชาติไทย	๒๔	๑๐.๖๑
๔.	พรรคเกษตรสังคม	๑๕	๕.๐๖
๕.	พรรคกิจสังคม	๑๔	๕.๖๕
๖.	พรรคสังคมชาตินิยม	๑๖	๕.๕๕
๗.	พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย	๑๕	๕.๕๔
๘.	พรรคพลังใหม่	๑๒	๔.๖๖
๙.	พรรคแนวร่วมสังคมนิยม	๑๐	๓.๕๓
๑๐.	พรรคสันติชน	๔	๑.๔๘
๑๑.	พรรคประชาธิปไตย	๖	๒.๒๓
๑๒.	พรรคไท	๔	๑.๔๘
๑๓.	พรรคฟื้นฟูชาติไทย	๓	๑.๑๒
๑๔.	พรรคอธิปัตย์	๒	๐.๗๔
๑๕.	พรรคพลังประชาชน	๒	๐.๗๔
๑๖.	พรรคแผ่นดินไทย	๒	๐.๗๔
๑๗.	พรรคประชาธิปไตย	๒	๐.๗๔
๑๘.	พรรคเศรษฐกิจ	๑	๐.๓๗
๑๙.	พรรคเสรีชน	๑	๐.๓๗
๒๐.	พรรคพัฒนาจังหวัด	๑	๐.๓๗
๒๑.	พรรคแรงงาน	๑	๐.๓๗
๒๒.	พรรคเกษตรกร	๑	๐.๓๗
	รวม	๒๖๕	๑๐๐.๐๐

ที่มา : บริษัท หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : ไทวณิชานานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๗๕-๘๐.

ตารางที่ ๖

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๔ เมษายน ๒๕๑๔

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคประชาธิปัตย์	๑๑๔	๕๐.๘๖
๒.	พรรคชาติไทย	๕๖	๒๖.๐๙
๓.	พรรคกิจสังคม	๔๕	๒๑.๑๓
๔.	พรรคธรรมสังคม	๒๔	๑๑.๐๓
๕.	พรรคเกษตรสังคม	๙	๔.๑๖
๖.	พรรคสังคมชาตินิยม	๔	๑.๘๖
๗.	พรรคพลังใหม่	๓	๑.๔๑
๘.	พรรคพลังประชาชน	๓	๑.๔๑
๙.	พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย	๒	๐.๙๒
๑๐.	พรรคพัฒนาจังหวัด	๒	๐.๙๒
๑๑.	พรรคแนวร่วมสังคมนิยม	๑	๐.๔๖
๑๒.	พรรคแนวร่วมประชาธิปไตย	๑	๐.๔๖
๑๓.	พรรคพิทักษ์ไทย	๑	๐.๔๖
๑๔.	พรรคแรงงาน	๑	๐.๔๖
๑๕.	พรรคสยามใหม่	๑	๐.๔๖
๑๖.	พรรคไทยสังคม	๑	๐.๔๖
๑๗.	พรรคสังคมก้าวหน้า	๑	๐.๔๖
๑๘.	พรรคธรรมาธิปไตย	๑	๐.๔๖
๑๙.	พรรคประชาธิปไตย	๑	๐.๔๖
	รวม	๒๓๕	๑๐๐.๐๐

ที่มา : .ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ :
 ไทวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๔๐-๔๑.

ทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องถูกโค่นล้มไป และนอญสัญญา ชรรณศักดิ์ ก็ได้รับการ
แต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทำการปกครอง
ประเทศชั่วคราวและดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมา จนกระทั่งได้มีการประกาศ
ใช้ในวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๓ ต่อมาภายในเดือนเดียวกันจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
พรรคการเมืองอันเป็นผลให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาได้อีกครั้งหลังจากที่ยุบเลิกไป
กว่า ๒ ปี ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญแก่พรรคการเมืองขึ้นมากกว่ารัฐธรรมนูญ
ฉบับใดที่ผ่านมา โดยในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็น
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งในอดีตมิได้มีการบังคับไว้แต่อย่างใด

หลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๓ แล้วได้
มีผู้ที่สนใจไปขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นจำนวนมากมีจำนวนถึง ๕๐ พรรค
พรรคเหล่านี้มีเพียงไม่กี่พรรคที่เป็นพรรคการเมืองเก่า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพรรคการเมือง
ที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่โดยนักการเมืองหน้าเก่า

เมื่อได้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔ มีพรรคการเมืองที่เข้า
แข่งขันมากมาย แต่มีพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง ๒๒ พรรค ซึ่งในจำนวนพรรค
เหล่านี้มีเพียง ๕ พรรคเท่านั้นที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามามากกว่า ๑๐ คน พรรคการเมือง
สำคัญๆที่จัดตั้งขึ้นมาในช่วงนี้ได้แก่

๑. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยที่ยังมี
การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอยู่ มรว. เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคได้ทำการรวบรวม
อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคในปี ๒๕๑๒ เข้ามาร่วมกันอีกครั้ง แต่ก่อนที่จะมีการ
จัดตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นมาใหม่ในครั้งนี้ทางพรรคได้เกิดความแตกแยกกันขึ้นมาในระหว่าง
สมาชิกเก่าของพรรคซึ่งเป็นปัญหาที่มีมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ แต่ก็ได้ถูกยุติลงไปพร้อมกับการปฏิวัติ
ปี ๒๕๑๔ จึงทำให้พรรคประชาธิปไตยในช่วงนั้นไม่มีภาพของความแตกแยกให้ปรากฏ แต่กลับ
มาปรากฏในช่วงก่อนการจัดตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นมาใหม่ในปี ๒๕๑๓ สมาชิกกลุ่มหนึ่ง
นำโดย พล.ต.ท. ประชา บุรณนิต และนางศิริะ บัณฑาคม ได้พยายามยื่นขอจดทะเบียน
พรรคประชาธิปไตยขึ้นมาแข่งกับกลุ่มของ มรว. เสนีย์ ปราโมช โดยอ้างว่าทั้งสองฝ่ายมีแนวนโยบาย

ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ลงท้ายต้องพึ่งศาลซึ่งปรากฏว่าทางกลุ่มของ มรว. เสนีย์ฯ ได้รับความตัดสินให้ใช้ชื่อพรรคประชาธิปไตย และนอกจากนี้ยังมีสมาชิกของพรรคประชาธิปไตยที่แตกแยกออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่อีกหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น นายชุมพล มณีเนตร ที่แยกไปตั้งพรรคประชาธิปไตย นายโด่ง สุวรรณทัต แยกไปตั้งพรรคราษฎร เป็นต้น

๒. พรรคกิจสังคม เป็นพรรคการเมืองที่จัดขึ้นมาใหม่ภายใต้การนำของ มรว. ศักดิ์ทิพย์ ปราโมช อดีตผู้ก่อตั้งและเลขาธิการพรรคประชาธิปไตยในยุคแรก ร่วมกับ อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปไตยที่แยกตัวออกมาคือ นายใหญ่ ศวิตชาติ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และมีนักธุรกิจและนักบริหารในวงการธุรกิจเอกชนที่สนใจการเมืองเข้ามาร่วมด้วย เป็นจำนวนไม่น้อย เช่น นายบุญชู โรจนเสถียร และนายพงศ์ สารสิน เป็นต้น พรรคกิจสังคมมี มรว. ศักดิ์ทิพย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรคและนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค นับตั้งแต่การเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นมาพรรคกิจสังคมได้กลายเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทและมีความสำคัญต่อการเมืองไทยมากที่สุดพรรคหนึ่ง

๓. พรรคชาติไทย เป็นพรรคที่เกิดจากการก่อตั้งของอดีตสมาชิกคนสำคัญในคณะรัฐประหาร ๒๕๕๐ และพรรคเสรีมนังคศิลา คือ พลตรีประมาธ อภิเรณูสาร พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ที่รู้จักกันดีในนามกลุ่ม "ชอวยราชครู" นอกจากนี้ผู้ก่อตั้งพรรคชาติไทยยังประกอบด้วย พลตรีศิริ สิริโยธิน พลเอกไพฑูริย์ อิงคคานุวัจน์ และยังมีผู้นำเอานักธุรกิจและนักอุตสาหกรรมต่างๆมาร่วมด้วย เช่น นาวาอากาศโททินกร พันธุ์กระวี นายบรรหาร ศิลปอาชา นายอนุวรรตน์ วัฒนพงศ์ศิริ นายณงนุช คັນสัจจา เป็นต้น ส่วนพวกที่เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นทางพรรคชาติไทยได้ดึงมาจากอดีตสมาชิกพรรคสหประชาไทยในอดีตบางส่วน พรรคชาติไทยนี้มีพลตรีประมาธ อภิเรณูสาร เป็นหัวหน้าพรรค และมีพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค เป็นอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทในทางการเมืองอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๔. พรรคธรรมสังคม เป็นพรรคการเมืองที่มีสมาชิกพรรคส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองหน้าเก่าที่เคยอยู่ในกลุ่มของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ภายในพรรคสหประชาไทยมาก่อน ๕๔

ลักษณะของพรรคธรรมสังคมนั้นก็เช่นเดียวกับพรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย คือเป็นพรรคที่มีความเกี่ยวข้องกับนักธุรกิจ แต่ทว่าผู้นำพรรคมีชื่อเสียงในระดับชาติผู้พรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยไม่ได้ พรรคธรรมสังคมนั้นนายทวิช กลิ่นประทุม อภิศ สส. พรรคสหประชาไทยเป็นหัวหน้าพรรค และมี พ.ค.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา เป็นเลขาธิการพรรค

๕. พรรคเกษตรสังคม เป็นพรรคการเมืองที่แตกแยกออกมาจากพรรคสหประชาไทยในกลุ่มของ พล.ต.ท.สง่า ถิทธิจักร และพลโทแสวง เสนาณรงค์^{๕๕} มีนายเสวก เปี่ยมพงศ์สานต์ อภิศ สส.พรรคเสริมนังคศิลา เป็นหัวหน้าพรรค มีนายสวัสดิ์ คำประยอม เป็นรองหัวหน้าพรรค และมีนายจารุบุตร เรืองสุวรรณ เป็นเลขาธิการพรรค

๖. พรรคสังคมนิยม เป็นอีกพรรคหนึ่งที่แยกตัวออกมาจากพรรคสหประชาไทยในกลุ่มของจอมพลประภาส จารุเสถียร^{๖๐} มีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายฉันท จันทขุม เป็นเลขาธิการพรรค

๗. พรรคพลังใหม่ เป็นพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของ "คนรุ่นใหม่" ที่ยังไม่มีประสบการณ์ในทางการเมืองมากนัก แต่ก็มีความตั้งใจจริงในการเล่นการเมือง พรรคนั้นมีแนวนโยบายไปในทางสังคมนิยม สมาชิกส่วนมากจะมาจากนักวิชาการ นักวิชาชีพ นักหนังสือพิมพ์ ข้าราชการระดับกลางที่มีหัวก้าวหน้า มีนายแพทย์กระแสด ชนะวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายปราโมทย์ นาคทรพรพ เป็นเลขาธิการพรรค

๘. พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย เป็นพรรคของนักสังคมนิยมรุ่นใหม่ได้รับการสนับสนุนจากนิสิตนักศึกษา นักวิชาการและนักเขียนที่ต่อต้านรัฐบาลและผู้นำกรรมกร

^{๕๕} Ho Kwon Ping, Conflict, Change and Continuity : The Dynamics of Thai Military Cliques 1947 to 1977 (Unpublished), p. 88.

^{๕๘} Ibid., p.89.

^{๖๐} Ibid., p. 88.

พรรคนี้มีแนวโน้มจะไปในทางสังคมนิยมอย่างแรงกล้า มีพันเอกสมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค และมี ตรีชนอง บุญโยทยาน เป็นเลขาธิการพรรค

๕. พรรคแนวร่วมสังคมนิยม เป็นอีกพรรคหนึ่งที่มีแนวทางสังคมนิยม ประกอบไปด้วยนักการเมืองสังคมนิยมรุ่นเก่าที่เคยเป็นสมาชิกพรรคแนวร่วมเศรษฐกิจมาก่อน มี นายแคล้ว นรปิติ เป็นหัวหน้าพรรค และนายพรชัย แสงซัจจ์ เป็นเลขาธิการพรรค

นอกจากนี้ยังมีพรรคเล็กพรรคน้อยอีกมากมาย (ดูรายชื่อได้ในภาคผนวก) มีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรไม่กี่คน เช่น พรรคสันติชน พรรคประชาธรรม พรรคไท พรรค อธิปัตย์ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองไทยในช่วงระยะเวลานี้ก็ไม่ได้มีสภาพที่แตกต่างไปจากลักษณะของพรรคการเมืองไทยในยุคก่อนๆ เลย นั่นคือพรรคการเมืองไทยยังคงมีลักษณะของความแตกแยกภายในพรรคปรากฏอยู่เสมอ ความแตกแยกภายในพรรคการเมืองในช่วงนั้นนอกจากความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตยในช่วงหลังการเลือกตั้งปี ๒๕๑๕ ที่เราจะได้ทำการศึกษาในบทต่อไปแล้วก็ยังมีความแตกแยกภายในพรรคอื่นๆ ที่ปรากฏออกมาให้เห็นอยู่หลายพรรคด้วยกัน

พรรคธรรมสังคมนิยมซึ่งในการเลือกตั้งเมื่อปี ๒๕๑๔ มีสมาชิกพรรคได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับที่ ๒ รองจากพรรคประชาธิปไตยก็เป็นพรรคหนึ่งที่มีความแตกแยกอย่างรุนแรงภายในพรรค ดังที่กล่าวแล้วว่าพรรคธรรมสังคมนิยมประกอบด้วยอดีตสมาชิกพรรคสหประชาไทยเป็นส่วนใหญ่ซึ่งพรรคสหประชาไทยก็เคยมีความแตกแยกมาแล้ว แต่ทางพรรคธรรมสังคมนิยมก็ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหานี้ได้เช่นกัน ภายในพรรคธรรมสังคมนิยมในแง่พฤกษกรรมการจับกลุ่มแล้วจะแบ่งแยกออกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกันคือ ๖๑ กลุ่มของหัวหน้าพรรค นายทวิช ถิ่นประทุม ซึ่งสมาชิกที่สำคัญได้แก่ คร.นิพนธ์ ศศิธร พลโทชาญ อังสุโชติ นายประเสริฐ สุขบรรพต และนายประทุม รัตนเพียร กลุ่มที่สองได้แก่ กลุ่มของ พ.ค.ท.

^{๖๑} ดวิล เปลี่ยนศรี, "เสถียรภาพรัฐบาลไทย : ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลชุกมรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กับรัฐบาลชุก มรว. เสนีย์ ปราโมช", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๕๑.

บุญเลิศ เลิศปรีชา นายทองหยด จิตตะวีระ และนายสุรินทร์ เทพกาญจนา ส่วนกลุ่มที่สาม
ได้แก่กลุ่มของนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ และนายจรูญ วัฒนากร ความแตกแยกภายในพรรค
ธรรมสังคมนั้นใหญ่จะมาจากความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มแรกเพราะเป็นกลุ่มชนชั้นนำของ
พรรค

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มของ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา กับกลุ่มของนายทวิช
กลิ่นประทุม มาจากความอิจฉาริษยากันในตำแหน่งทางการเมือง^{๖๒} เพราะนายทวิช
ซึ่งในเวลานั้นไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็พยายามใช้ฐานะหัวหน้าพรรคเรียกร้อง
ให้ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคนให้เป็นรองนายกรัฐมนตรี ทางกลุ่มของ
พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา จึงมีความไม่พอใจเป็นอย่างมาก แต่ในขณะที่เดียวกันทางกลุ่ม
ของ พ.ต.ท.บุญเลิศ และนายทองหยด จิตตะวีระ ก็ได้เข้าไปใกล้ชิดกับทางพรรคกิจสัง-
คมมากขึ้นจึงทำให้ทางกลุ่มของนายทวิช รู้สึกไม่พอใจขึ้นมาเช่นกันเพราะดูเหมือนว่าทาง
กลุ่มของ พ.ต.ท.บุญเลิศ จะกลายเป็นคนของพรรคกิจสังคมไป ความขัดแย้งระหว่าง
สองกลุ่มนี้มีต่อเนื่องไปจนกระทั่งเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ในปี ๒๕๑๕ ทางกลุ่มของ พ.ต.ท.
บุญเลิศ กับนายทองหยด ๑ จึงได้แตกแยกออกไปเข้ากับพรรคกิจสังคม

ความแตกแยกภายในพรรคธรรมสังคมนั้นอีกด้านหนึ่งมาจากความขัดแย้งจากกลุ่ม
ของนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ และนายจรูญ วัฒนากร ซึ่งมีความไม่พอใจคือพรรคที่ไม่ได้แต่งตั้ง
ให้ตนเป็นรัฐมนตรีจึงได้แยกตัวเองออกมาจากพรรคธรรมสังคมไปตั้งเป็น ชมรม สส.^{๖๓}
ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคร่วมรัฐบาลรวม ๒๔ คน^{๖๔} และในที่สุดก็ไปร่วม
กับฝ่ายค้านค้ำรัฐบาลที่พรรคธรรมสังคมนั้นร่วมอยู่ด้วย จนกระทั่งในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๕

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๕๒.

^{๖๓} แต่ก็ยังเป็นสมาชิกสังกัดพรรคธรรมสังคมน้อยเพราะรัฐธรรมนูญกำหนดให้
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรค หากออกจากพรรคเดิมไปต้องหาพรรคใหม่เข้าเป็น
สมาชิกให้ได้

^{๖๔} ถวิล เปลี่ยนศรี, "เสถียรภาพรัฐบาลไทย : ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลชุก
มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กับรัฐบาลชุก มรว. เสนีย์ ปราโมช", หน้า ๕๒.

กลุ่มนี้จึงได้แยกตัวออกจากขรรคมสังคมไปอยู่กับพรรคชาติไทย ดังนั้นในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๔ จึงปรากฏว่าพรรคขรรคมสังคมจึงมีสมาชิกในสังกัดกันน้อยลงไปเกือบครึ่งหนึ่งของปี ๒๕๑๒ ที่เคียว

อีกพรรคหนึ่งที่มีความแตกแยกภายในพรรคคือ พรรคสังคมนิยม พรรคนี้ภายในพรรคได้มีสมาชิกแตกแยกกันออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มของนายชเนต เอียสกูล กับ กลุ่มของนายวิชา อิศวเหม ผู้นำกลุ่มทั้งสองนี้พยายามแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพรรคที่ควรจะได้รับเพิ่มขึ้น ความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มนี้ก็ได้ทำให้สมาชิกพรรคที่เป็นกลางอยู่เกิดความไม่พอใจต่อหัวหน้าพรรคคือ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ที่ไม่พยายามแก้ไขปัญหาละเลยอย่างใด และทำให้กลายเป็นความขัดแย้งขึ้นมาด้วย

พรรคเกษตรสังคมนิยมก็เป็นอีกพรรคหนึ่งที่มีความแตกแยกภายในพรรค โดยมาจากความขัดแย้งระหว่างหัวหน้าพรรค คือ นายเสวก เปี่ยมพงศ์สานต์ กับรองหัวหน้าพรรคคือ นายสวัสดิ์ คำประกอบ ในการเข้าร่วมรัฐบาลของ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ จึงยกกลุ่มของนายสวัสดิ์ คำประกอบ ไล่คดกลงไปเข้าร่วมกับรัฐบาล แก่กลุ่มนายเสวก เปี่ยมพงศ์สานต์ ไม่ยอมร่วมและยังไปเข้าร่วมเป็นฝ่ายค้านกับพรรคประชาธิปไตยบ้างด้วย ผลสุดท้ายเมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ในปี ๒๕๑๕ นายเสวก เปี่ยมพงศ์สานต์ จึงแยกตัวออกจากพรรคไปอยู่กับพรรคประชาธิปไตย

นอกจากความแตกแยกภายในพรรคของพรรคการเมืองเหล่านี้แล้วยังปรากฏว่ามีความแตกแยกภายในพรรคของพรรคอื่นๆอีก เช่น พรรคสันติชนและพรรคไท ส่วนพรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่มี ความแตกแยกปรากฏออกมาให้เห็นเด่นชัดมากนัก

แม้ว่าจะมีบางคนกล่าวว่าในช่วงระยะเวลานี้เป็นช่วงที่มีบรรยากาศเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ในประวัติศาสตร์การเมืองของไทย แต่ก็มีความที่เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงแห่ง "ความวุ่นวายทางการเมือง" ทั้งในรัฐสภาอันได้แก่ความแตกแยกภายในพรรคการเมือง การแก่งแย่งผลประโยชน์กันระหว่างนักการเมือง ฯลฯ และนอกรัฐสภา อันได้แก่ การชุมนุมประท้วงรัฐบาล การนัดหยุดงานของกรรมกร การปะทะกันระหว่างกลุ่มพลังต่างๆ ฯลฯ ในที่สุดก็ทำให้เกิดการปฏิวัติขึ้นมามีอีกครั้งหนึ่งในการเมืองไทยในเดือนตุลาคม ๒๕๑๕

แต่มีการเรียกชื่อเปลี่ยนไปเป็น "การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน" จากการศึกษาในครั้งนั้น ได้ส่งผลให้พรรคการเมืองที่มีอยู่ในช่วงเวลานี้ต้องถูกล้มเลิกไป เพราะได้มีการประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมืองใดๆทั้งสิ้น ทำให้ประเทศไทยต้องกลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการทหารอีกครั้งหนึ่ง

๖. พรรคการเมืองในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึงปัจจุบัน

หลังจากที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินมาได้แล้วเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๙ ก็ได้แต่งตั้งให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีปกครองประเทศต่อมา จนกระทั่งได้มีการปฏิวัติอีกหนหนึ่งโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินชุกเคิม และให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีปกครองประเทศแทน มาจนได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี ๒๕๒๒ พรรคการเมืองไทยจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในช่วงแรกไม่ได้มีกฎหมายพรรคการเมืองรองรับ พรรคการเมืองในช่วงแรกจึงอยู่ในฐานะ "กลุ่มการเมือง" จนในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ ทำให้พรรคการเมืองไทยได้เป็นพรรคการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง

ในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๒๒ ถึง ๒๕๒๔ อันเป็นช่วงก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับใหม่นั้น ได้มีกลุ่มทางการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งถึง ๔๘ กลุ่มด้วยกัน แต่กลุ่มการเมืองที่มีบทบาทและมีความสำคัญนั้นส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของพรรคการเมืองที่เคยมีบทบาทอยู่ก่อนแล้วในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๙ อาทิเช่น พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคพลังใหม่ พรรคเกษตรสังคม พรรคธรรมสังคม สำหรับกลุ่มหรือพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ที่มีบทบาทและมีความสำคัญในทางการเมืองไทยในช่วงการเลือกตั้งปี ๒๕๒๒ นั้นได้แก่

๑. พรรคประชากรไทย เป็นพรรคการเมืองที่เกิดจากความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปไตย จึงมีการแยกตัวออกมาโดย นายสมัคร สุนทรเวช ในการเลือกตั้งปี ๒๕๒๒ ปรากฏว่าพรรคนี้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นอันดับที่ ๔ รองจากพรรคประชา-

ตารางที่ ๗

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๒ เมษายน ๒๕๒๒

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคกิจสังคม	๘๒	๒๗.๒๔
๒.	พรรคชาติไทย	๓๘	๑๒.๖๓
๓.	พรรคประชาธิปัตย์	๓๓	๑๐.๕๖
๔.	พรรคประชากรไทย	๓๒	๑๐.๖๓
๕.	พรรคเสรีธรรม	๒๐	๖.๖๕
๖.	พรรคชาติประชาชน	๑๓	๔.๓๒
๗.	พรรคพลังใหม่	๘	๒.๖๖
๘.	พรรคเกษตรสังคม	๓	๑.๐๐
๙.	พรรคกิจประชาธิปไตย	๓	๑.๐๐
๑๐.	พรรครวมไทย	๒	๐.๖๖
๑๑.	พรรคธรรมสังคม	๑	๐.๓๓
๑๒.	กลุ่มสยามปฏิรูป	๑	๐.๓๓
๑๓.	กลุ่มกิจธรรม	๑	๐.๓๓
๑๔.	กลุ่มสนับสนุนเกรียงศักดิ์	๑	๐.๓๓
๑๕.	ไม่สังกัดพรรค	๖๓	๒๐.๕๓
	รวม	๓๐๑	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กักแปลงจาก มนุษย์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี ๒๕๒๒-๒๕๒๕ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๑๖-๒๑๗.

ชิบิย์ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครพรคนี้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาถึง ๓๐ คน จากจำนวนทั้งสิ้น ๓๒ คนที่เกี่ยวข้อง

๒. พรรคเสรีธรรม เป็นอีกพรรคหนึ่งที่แตกแยกออกมาจากพรรคประชาธิปไตย นำโดย นายบุญยิ่ง นันทาภิวัฒน์ พรรคนี้ได้รวบรวมแกนนำธุรกิจที่มีชื่อเสียงมาไว้ในพรรคหลายคนที่เกี่ยวข้อง

๓. พรรคชาติประชาชน เป็นพรรคที่นำโดย ร.ต.บุญยงค์ วัฒนพงศ์ อดีตสมาชิกพรรคธรรมสังคมและมีอดีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคธรรมสังคมมาร่วมด้วยหลายคน

ในช่วงระหว่างปี ๒๕๒๒-๒๕๒๔ นี้เนื่องจากในทางนิคินัยแล้วไม่มีพรรคการเมือง แต่ปรากฏว่าได้มีพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นมามากมาย บางพรรคก็เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระบ้าง บางพรรคก็เกิดจากการแยกตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาตั้งพรรคใหม่ เช่น พรรคประชาราชกร พรรคแนวมหาชน พรรคสยามประชาธิปไตย พรรคสันติธรรม พรรคการเมืองในช่วงนี้จึงมีจำนวนที่ไม่แน่นอน

หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ แล้ว จึงได้มีพรรคการเมืองต่างๆทั้งเก่าและใหม่มาจดทะเบียนตั้งเป็นพรรคการเมือง พรรคที่ส่วคัญๆได้แก่

๑. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองเก่าแก่ที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ มีนายพิชัย รัตกุล เป็นหัวหน้าพรรค และนายเล็ก นานา เป็นเลขาธิการพรรค

๒. พรรคกิจสังคม เป็นพรรคการเมืองเก่าในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ มี มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค และนายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นเลขาธิการพรรค ในปี ๒๕๒๒ พรรคกิจสังคมได้ดึงเอาพรรคการเมืองอื่นๆเข้ามาอยู่ในพรรคด้วยคือ พรรคประชาราชกร พรรคเกษตรสังคม

๓. พรรคชาติไทย เป็นพรรคการเมืองเก่าในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ มีพลตรีประมาธ อภิเรณสาร เป็นหัวหน้าพรรค และนายบรรหาร ศิลปอาชาเป็นเลขาธิการพรรค

๔. พรรคประชากรไทย เป็นพรรคที่แตกแยกออกมาจากพรรคประชาธิปไตยในปี

ตารางที่ ๔

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๖

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคกิจสังคม	๕๒	๒๔.๕๐
๒.	พรรคชาติไทย	๗๓	๒๒.๕๓
๓.	พรรคประชาธิปัตย์	๕๖	๑๗.๒๔
๔.	พรรคประชากรไทย	๓๖	๑๑.๑๑
๕.	พรรคสยามประชาธิปไตย	๑๔	๕.๕๖
๖.	พรรคชาติประชาธิปไตย	๑๕	๔.๖๓
๗.	พรรคประชาไทย	๔	๑.๒๓
๘.	พรรคก้าวหน้า	๓	๐.๙๓
๙.	พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย	๒	๐.๖๒
๑๐.	พรรคประชาเสรี	๑	๐.๓๑
๑๑.	ไม่สังกัดพรรค	๕๒๔	๗.๕๐
	รวม	๓๒๔	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมการปกครอง, รายงานการบริหารงานเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ของกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๖ (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๕

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองเมื่อ สส. อิศระ เข้าสังกัดพรรคหลังการเลือกตั้งทั่วไป
เมื่อ ๑๔ เมษายน ๒๕๖๖

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคชาติไทย	๑๐๘	๓๓.๓๓
๒.	พรรคกิจสังคม	๑๐๑	๓๑.๑๓
๓.	พรรคประชาธิปัตย์	๕๗	๑๗.๕๕
๔.	พรรคประชากรไทย	๓๖	๑๑.๑๑
๕.	พรรคชาติประชาธิปไตย	๑๕	๔.๖๓
๖.	พรรคก้าวหน้า	๓	๐.๙๓
๗.	พรรคสังคมประชาธิปไตย	๒	๐.๖๒
๘.	พรรคประชาเสรี	๑	๐.๓๑
๙.	พรรคปวงชนชาวไทย	๑	๐.๓๑
	รวม	๓๒๔	๑๐๐.๐๐

ที่มา : คัดแปลงจาก มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี ๒๕๖๓-๒๕๖๕ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๖๕), หน้า ๓๘๐-๓๘๑.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๒๒ มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรค และนายสมรรถ ศิริจันทร์ เป็นเลขาธิการพรรค

๕. พรรคชาติประชาธิปไตย เป็นพรรคที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคแต่สนับสนุนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์ กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนจากพรรคสยามประชาธิปไตยและพรรคแนวมหาชน มีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์ เป็นหัวหน้าพรรค

๖. พรรคพลังใหม่ เป็นพรรคการเมืองเก่าในปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ มีร้อยตรีสมหวัง ศรีชัย เป็นหัวหน้าพรรค นายสุเทพ วงศ์กำแหง เป็นเลขาธิการพรรค

๗. พรรคสยามประชาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองใหม่ที่รวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่สังกัดพรรคเข้ามารวมกัน มีพันเอกพล เริงประเสริฐวิทย์ เป็นหัวหน้าพรรค

๘. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เป็นพรรคที่เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างพรรคการเมืองในสายสังคมนิยม ๒ พรรคในอดีตคือ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย และพรรคแนวร่วมสังคมนิยม มีพันเอกสมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค และนายแคล้ว นรปิติ เป็นเลขาธิการพรรค

๙. พรรคก้าวหน้า เป็นพรรคการเมืองที่สร้างขึ้นใหม่โดยแยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปไตย มีนายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นหัวหน้าพรรค และนายบุญเกิด หิรัญคำ เป็นเลขาธิการพรรค

นอกจากพรรคเหล่านี้ยังมีพรรคประชาเสรี พรรคปวงชนชาวไทย พรรคสหชาติ พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคเสรีนิยม พรรคประชาไทย พรรครักไทย ซึ่งไม่ค่อยจะมีบทบาทในทางการเมืองไทยเท่าใดนัก

สำหรับในช่วงปัจจุบันหลังจากที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรในปี ๒๕๒๕ เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ในปีเดียวกันก็ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นมาใหม่อีกหลายพรรคซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็เป็นพรรคการเมืองที่แตกแยกมาจากพรรคชาติไทยและพรรคกิจสังคมทั้งสิ้น

ตารางที่ ๑๐

จำนวน สส. ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ลำดับ	พรรคการเมือง	จำนวน สส.	ร้อยละ
๑.	พรรคประชาธิปัตย์	๑๐๐	๒๔.๘๒
๒.	พรรคชาติไทย	๖๓	๑๕.๑๖
๓.	พรรคกิจสังคม	๕๑	๑๒.๖๐
๔.	พรรคสหประชาชาติไทย	๓๔	๘.๔๕
๕.	พรรคประชากรไทย	๒๔	๖.๐๒
๖.	พรรครวมไทย	๑๘	๔.๔๓
๗.	พรรคราษฎร	๑๘	๔.๔๔
๘.	พรรคกิจประชาคม	๑๕	๓.๗๒
๙.	พรรคก้าวหน้า	๘	๒.๐๐
๑๐.	พรรคมวลชน	๓	๐.๗๖
๑๑.	พรรคชาติประชาธิปไตย	๓	๐.๗๖
๑๒.	พรรคเสรีนิยม	๑	๐.๒๕
๑๓.	พรรคพลังใหม่	๑	๐.๒๕
๑๔.	พรรคแรงงานประชาธิปไตย	๑	๐.๒๕
๑๕.	พรรคปวงชนชาวไทย	๑	๐.๒๕
	รวม	๓๙๗	๑๐๐.๐๐

ที่มา กรมการปกครอง, รายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๒๔
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒๔.

๑. พรรคสหประชาชาติไทย เป็นพรรคการเมืองที่เกิดมาจากการรวมตัวกันระหว่างอดีต สส. จากพรรคกิจสังคมกลุ่มนายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ และนายโกศล ไกรฤกษ์ กับอดีต สส. จากพรรคชาติไทยกลุ่มสยามประชาชาติไทย ซึ่งทั้งสองฝ่ายนี้มีปัญหาความแตกแยกกับพรรคการเมืองเดิมจึงแยกตัวออกมาตั้งพรรคการเมืองใหม่ พรรคนี้นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าพรรค มีนายคามใจ ช่างโต เป็นเลขาธิการพรรค

๒. พรรคกิจประชาคม เป็นพรรคที่เกิดมาจากการแยกตัวของนายบุญชู โรจนเสถียร และพรรคพวกออกมาจากพรรคกิจสังคมมาตั้งพรรคการเมืองใหม่ พรรคนี้นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นหัวหน้าพรรค และมีนางศิริระ บัณฑิตมาคม เป็นเลขาธิการพรรค

๓. พรรครวมไทย เป็นอีกพรรคหนึ่งที่เกิดมาจากการแตกแยกภายในพรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทย โดยมีกลุ่มอดีต สส. ของพรรคกิจสังคม กลุ่มนายณรงค์ วงศ์วรรณ กับกลุ่มอดีต สส. จากพรรคชาติไทย พวกนายปิยะฉัตร วัชรภรณ์ มาร่วมกันสร้างพรรคขึ้น มา มีนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นหัวหน้าพรรค และมีนายปิยะฉัตร วัชรภรณ์ เป็นเลขาธิการพรรค

๔. พรรคราษฎร พรรคนี้นมาจากการก่อตั้งของนายทหารที่ปลดเกษียณแล้ว แต่ยังคงการจะมีบทบาทในทางการเมืองอยู่นำโดย พลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ และพลเอกมานะ รัตนโกเศศ พรรคนี้นมีพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีพลเอกมานะ รัตนโกเศศ เป็นเลขาธิการพรรค

๕. พรรคมวลชน เป็นพรรคการเมืองที่สร้างขึ้นใหม่โดยการแยกตัวเองออกมาจากพรรคประชาธิปัตย์ ของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง มี ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง เป็นหัวหน้าพรรค

๖. พรรคเสรีนิยม พรรคนี้ความจริงมีอยู่ก่อนแล้วแต่ว่าหลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ได้มีการเปลี่ยนตัวผู้ดำเนินการพรรค พรรคนี้จึงจัดได้ว่าเป็นพรรคการเมืองใหม่เช่นกัน พรรคนี้ตั้งโดยนายปรีชา พัฒนาคูตร อดีต สส. เชียงใหม่ ซึ่งแยกตัวเองออกมาจากพรรคกิจสังคม มาร่วมกับ พันเอกณรงค์ กิตติขจร อดีต สส. อุทัยฯ ซึ่งแยกตัวเองออกมาจากพรรคชาติไทยเช่นกัน พรรคนี้นมีนายปรีชา พัฒนาคูตร เป็นหัวหน้า

พรรค

ในบรรดาพรรคการเมืองที่จัดขึ้นมาใหม่ในช่วงหลังการยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อปี ๒๕๒๕ นี้มีข้อที่น่าสังเกตกว่าวิธีการที่พรรคการเมืองเหล่านี้ใช้ในการจัดพรรค ก่อนข้างจะเป็นสิ่งที่แปลกประหลาดอยู่สักหน่อยว่า พรรคการเมืองเหล่านี้จัดขึ้นมาโดยใช้วิธีการ "ซื้อขาย" ชื่อพรรคการเมืองที่มีอยู่เดิมแล้วมาเปลี่ยนชื่อใหม่ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ นั้นวิธีการในการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่นั้นถูกกำหนดไว้หลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่จะต้องมีผู้เริ่มจัดตั้ง ไม่น้อยกว่า ๑๕ คน และก่อนที่จะยื่นขอจดทะเบียนต่อกระทรวงมหาดไทยนั้นจะต้องหาสมาชิกให้ได้ ไม่น้อยกว่า ๕,๐๐๐ คน และสมาชิก ๕,๐๐๐ คนนั้นจะต้องให้ได้สมาชิกที่มีที่อยู่ในแต่ละภาค ไม่น้อยกว่าภาคละ ๕ จังหวัด และแต่ละจังหวัดนั้นจะต้องมีสมาชิก ไม่น้อยกว่า ๕๐ คน

นอกจากนี้ในขั้นตอนการเชิญชวนเพื่อหาสมาชิกให้ได้ ไม่น้อยกว่า ๕,๐๐๐ คน นั้นจะต้องมีการออกหนังสือเชิญชวนซึ่งหนังสือนี้จะต้องยื่นให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองพิจารณา ก่อน ทั่วขั้นตอนเหล่านี้เมื่อรวมระยะเวลาที่ใช้แล้วก็เป็นเวลาที่น่าพอสมควรซึ่งไม่สามารถจะทำให้ทันกำหนดรับสมัครผู้สมัครรับเลือกตั้งในปี ๒๕๒๕ อย่างแน่นอน จากจุดนี้เองทำให้มีนักการเมืองที่ต้องการจะจัดพรรคการเมืองขึ้นมาหันไปใช้วิธีการซื้อพรรคการเมืองจากที่มีอยู่แล้วมาเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคใหม่ของตัว พรรคที่มีการจัดขึ้นมาด้วยวิธีการเช่นนี้ก็ ได้แก่

- ๑. พรรคสหประชาธิปไตย เปลี่ยนชื่อมาจาก พรรคสยามประชาธิปไตย
- ๒. พรรคกิจประชาคม เปลี่ยนชื่อมาจาก พรรคประชากรราษฎร์
- ๓. พรรคราษฎร เปลี่ยนชื่อมาจาก พรรคสหชาติ
- ๔. พรรครวมไทย เปลี่ยนชื่อมาจาก พรรคประชาไทย

๗. สรุป

จากการศึกษาพรรคการเมืองไทยในเชิงพัฒนาการของความแตกแยกในขณะนี้ย่อมจะชี้ให้เห็นว่า ความแตกแยกภายในพรรคการเมืองนั้น เป็นปัญหาและเป็นภาพลักษณ์

(aspect) ที่มีปรากฏอยู่ในทุกช่วงสมัยที่มีพรรคการเมืองดำรงอยู่ ยิ่งไปกว่านั้นจากการศึกษาในบทนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของพรรคการเมืองไทยโดยส่วนร่วมจากอดีตถึงปัจจุบันให้เห็นได้ว่า

๑. พรรคการเมืองไทยโดยส่วนใหญ่จะเกิดมาจากการเข้ามารวมกลุ่มหรือรวมตัวกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาหรือของอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นส่วนมาก โดยมีพื้นฐานอยู่ในเรื่องซึ่งตัวบุคคลมากกว่าจะอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมือง คุ้มเหตุนี้พรรคการเมืองไทยจึงไม่ใช่องค์กรทางการเมืองที่มีเป้าหมายในทางอุดมการณ์ แต่เป็นที่รวมของกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ในทางอำนาจหรือทางเศรษฐกิจร่วมกัน ตลอดจนเป็นที่แลกเปลี่ยนและประสานผลประโยชน์ของบุคคลภายในพรรคมากกว่า^{๖๕} จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจแต่อย่างใดที่สมาชิกของพรรคการเมืองไทยเราจึงไม่ค่อยจะมีความผูกพันคือพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่เท่าไรนัก ความแตกแยกภายในพรรคจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายคายมากหากว่ามีความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในพรรคการเมืองเดียวกัน ดังที่เห็นได้จากความแตกแยกภายในคณะราษฎร เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

๒. ภายในพรรคการเมืองไทยจะมีสมาชิกเพียงกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค ซึ่งอาจเรียกได้ว่า "ชนชั้นนำในพรรคการเมือง" และชนชั้นนำภายในพรรคการเมืองไทยเหล่านี้มักจะไม่ค่อยยอมรับซึ่งกันและกัน จะมีการแบ่งแยกกันระหว่างผู้นำหรือชนชั้นนำของพรรคออกเป็นกลุ่มอยู่ภายในพรรคและมีวิวารสนับสนุนอยู่ หากว่าชนชั้นนำในพรรคการเมืองเหล่านี้ยังสามารถประสานประโยชน์กันได้ความแตกแยกภายในพรรคก็จะไม่ปรากฏออกมา แต่หากว่าเมื่อใดมีความขัดแย้งเกิดขึ้นมาจนไม่สามารถประนีประนอมกันได้แล้วก็จะก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรคตามมา จึงกล่าวจากการศึกษาในบทนี้ได้ว่าความแตกแยกภายในพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นมักมีสาเหตุหลักมาจากการที่ไม่สามารถประนีประนอมหรือประสานประโยชน์ในหมู่ชนชั้นนำของพรรคได้เป็นส่วนใหญ่^{๖๖}

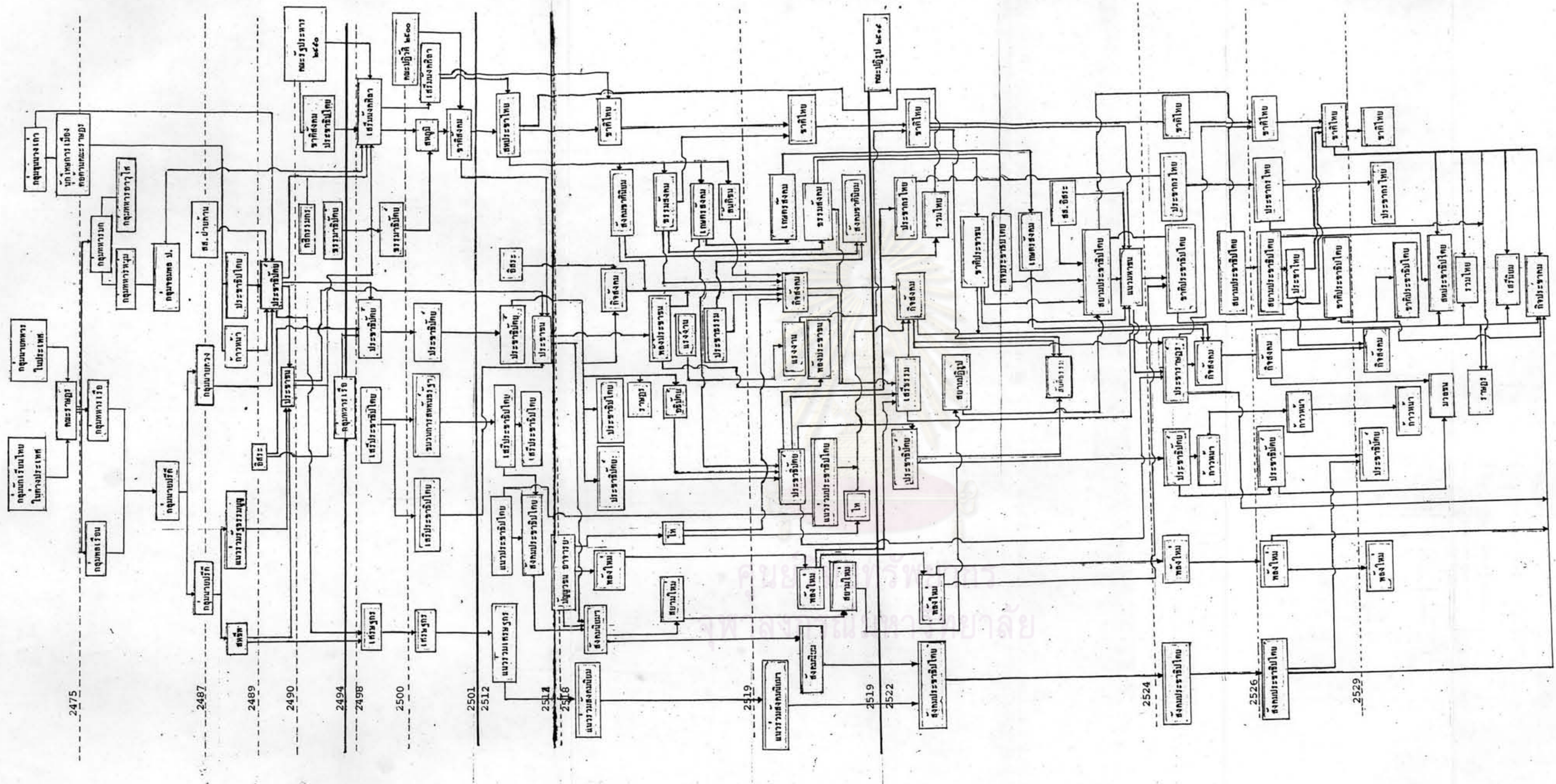
^{๖๕} กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๔๕.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

๓. ความแตกแยกภายในพรรคการเมืองมีผลทำให้เกิดพรรคการเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะเมื่อเกิดความแตกแยกระหว่างสมาชิกภายในพรรคแล้ว ก็จะเกิดการแยกตัวออกจากพรรคเดิมไปตั้งพรรคการเมืองใหม่อยู่เสมอ ก็จะเห็นได้ว่า คณะราษฎร อันถือกันว่าเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกของไทยนั้นก็ก่อให้เกิดพรรคการเมืองที่สำคัญๆ ขึ้นมาหลายพรรค เช่น พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปไตย และ พรรคเสรีมนังคศิลา พรรคประชาธิปไตยเองก็ได้ให้กำเนิดพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาอีกหลายพรรคเช่นกัน เช่น พรรคประชาชน พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคก้าวหน้า เป็นต้น หรือพรรคสหประชาไทย ก็ก่อให้เกิดพรรคการเมืองขึ้นมาอีกหลายพรรคเช่น พรรคชาติไทย พรรคเกษตรสังคม พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมชาตินิยม เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าความแตกแยกภายในพรรคการเมืองไทยมีผลกระทบต่อการเกิดพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาใหม่ในระบบพรรคการเมืองไทยมากทีเดียว

นอกจากนี้จากการศึกษาในบทนี้เรายังพบด้วยว่าพรรคการเมืองไทยนั้นมักจะมีพฤติกรรมที่เป็นแบบแผน (pattern of behavior) ไปในแนวทางเดียวกันเสมอ นับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และแบบแผนในเชิงพฤติกรรมของพรรคการเมืองไทยนั้นก็มักจะมีลักษณะเป็นวงกลม (cycle) ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย้อนกลับไปกลับมา ดังนั้นเราจึงสามารถนำเอาแบบแผนในเชิงพฤติกรรมของพรรคการเมืองไทยจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันมาสร้าง เป็นแผนภาพแสดงถึงวัฏจักรของพรรคการเมืองไทยได้ดังนี้

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผังที่ ๒ แสดงถึงการจัดบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๘-ปัจจุบัน

ที่มา : พจนานุกรมศัพท์การศึกษาศาสตร์ไทย พ.ศ. ๒๕๑๘
 the Parliamentary Elections in Thailand 1975
 in International Quarterly for Asian Studies 6 (September, 1975), p. 305.

ซึ่งมีโครงสร้าง พ.ศ. ๒๕๑๘ เช่นนี้ และจากที่ จะ สดากัน และ กรม สาระพิเศษ
 ใช้แบบอย่างของ Karl E. Weber ถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ ใน รัฐบาลไทย พ.ศ. ๒๕๑๘
 ๒. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘
 ๓. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘
 ๔. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘

คำอธิบายแผนผัง

- ๑. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘
- ๒. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘
- ๓. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘
- ๔. เป็นระบบราชการแบบใหม่ที่มีโครงสร้าง ๒๕๑๘

จากแผนภาพนี้จะเห็นได้ว่าวัฏจักรของพรรคการเมืองไทยนั้นจะประกอบไปด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๓ ขั้นตอนคือ

๑. ช่วงการเริ่มต้น (หมายเลข ๑) จากแผนภาพนี้แสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองไทยนั้นมีที่มาอยู่ ๒ ทางคือ

๑.๑ มาจากการรวมตัวกันของนักการเมืองที่อยู่ในระบบพรรคการเมืองอยู่แล้ว มารวมตัวกันก่อตั้งพรรคขึ้นมาใหม่ หรือแยกตัวออกจากพรรคการเมืองเดิมที่เคยสังกัดอยู่มาก่อตั้งพรรคใหม่ เช่น พรรคประชาชนมาจากการรวมตัวกันของ สส. ที่แยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปัตย์ พรรคสหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญ, พรรคสหภูมิ แยกมาจากพรรคเสรีมนังคศิลา, พรรคชาติสังคมมาจากพรรคสหภูมิ พรรคสหประชาไทยมาจากพรรคชาติสังคม, พรรคกิจสังคมมาจากพรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น (ดูแผนผังแสดงการวิวัฒนาการของพรรคการเมืองไทยประกอบ)

๑.๒ มาจากการก่อตั้งของนักการเมืองที่ไม่เคยสังกัดพรรคใดมาก่อนหรือผู้ที่อยู่นอกระบบพรรคการเมือง แต่ต้องการจะเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองโดยผ่านระบบพรรคการเมือง เช่น พรรคก้าวหน้า (พ.ศ. ๒๔๘๔) พรรคสหชีพ พรรคธรรมาธิปัตย์ พรรคเสรีมนังคศิลา พรรคแนวประชาธิปไตย พรรคพลังใหม่ พรรคราษฎร (พ.ศ. ๒๔๒๔) เป็นต้น

๒. ช่วงที่พรรคการเมืองประสบปัญหา (หมายเลข ๒) ปัญหาที่พรรคการเมืองไทยประสบอยู่นั้นมีอยู่ ๒ ลักษณะด้วยกันคือ

๒.๑ ปัญหาที่มาจากตัวพรรคการเมือง ได้แก่ ปัญหาความแตกแยกภายในพรรค ความไม่พอใจในสภาพของพรรคที่เป็นสมาชิกอยู่ ผู้นำพรรคหมดอำนาจมีหรือตายไป พรรคไม่ได้รับการเลือกตั้ง

๒.๒ ปัญหาที่มาจากภายนอกพรรคการเมือง ได้แก่ เกิดการปฏิวัติ รัฐประหารอันเป็นเหตุให้ต้องยุบเลิกพรรค

๓. ช่วงหลังจากที่พรรคการเมืองประสบกับปัญหา (หมายเลข ๓) หลังจากพรรคการเมืองประสบปัญหาแล้วจากแผนภาพแสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองนั้นจะมีทาง

เลือกอยู่ ๒ ทางคือ

๓.๑ พรรคเคมียังคงดำรงอยู่ คือ พรรคเคมียังคงมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อเนื่องไปจากเดิม โดยไม่สูญสลายไป ในขณะที่ด้วยกันสมาชิกพรรคก็มีโอกาสในการตัดสินใจเลือกสังกัดพรรคการเมืองใต้อยู่ ๓ แนวทางคือ สังกัดพรรคเคมียังคงไปเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่น หรือ ไปก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่

๓.๒ พรรคเคมิล้มเลิกไป คือ พรรคเคมินั้นได้ยุติการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองภายใต้ชื่อพรรคลงไปอย่างเด็ดขาด ซึ่งเมื่อพรรคเคมิล้มเลิกไปแล้วสมาชิกพรรคนั้นก็ยังมีโอกาสในการตัดสินใจเลือกสังกัดพรรคการเมืองใต้อยู่ ๒ แนวทางคือ ไปเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่น หรือไปก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่

หลังจากขั้นตอนทั้ง ๓ นี้แล้ว พรรคการเมืองไทยก็จะกลับไปอยู่ในช่วงหมายเลข ๑ ใหม่อีกครั้ง แล้วหลังจากนั้นก็จะมีปัญหาในช่วงหมายเลข ๒ และหมายเลข ๓ ตามมาเป็นลำดับอีกครั้งหนึ่ง ความแตกต่างระหว่างกันในวัฏจักรของพรรคการเมืองไทยในแต่ละพรรคนั้นอยู่ที่ว่า ระยะเวลาจากช่วงหมายเลข ๑ ถึง ๒ นั้นพรรคใดจะกินระยะเวลานานกว่าเท่านั้น แต่โดยมากแล้วก็กินระยะเวลาไม่นานนัก จากแผนภาพนี้จึงแสดงให้เห็นได้ว่าทำไมพรรคการเมืองไทยจึงมีพรรคการเมืองต่างๆ เกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก และจะเห็นได้ว่าปัญหาความแตกแยกภายในพรรคนั้นเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้ระบบพรรคการเมืองไทยล้มเหลวและอ่อนแอมาโดยตลอด

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย